

1968

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

24 Eylül 1968

Devlet Nüshası

AĞUSTOS 1968

İÇİNDEKİLER :

Yirminci Yıla Gिरerken	Bora HİNÇER
Anadolu'da Seyirlik Köylü Oyunları Üzerine (4)	Metin AND
Erengüruh Dağı	Mustafa ATAMAN
"Gaziantep Salnamesi" Üzerine	Kerim YUND
Halk Danslarımızın Tesbiti	Suna EDEN
Gelibolu'lu Musa'nın Türküsü	Mahmut KADİROĞLU
Kars Destan ve Koçaklamaları	Orhan AYDEMİR
Ferhat ile Şirin	Malik AKSEL
Posof'ta Süpürge Bezetme	Gülâli AYDINOĞLU
Sındırgı'dan Ninni ve Maniler	Gündüz ARTAN
Şarkışla'da Yüzük Oyunu	R. Sami HAMAMCI
Hacı Lütfiye Hanım	Selçuk ES
Sivas Çocuk Oyunları	Doç. Dr. Şükrü ELÇİN
Kandıra'dan Bir Masal : Onüçler	Numan KARTAL

DERGİMİZ 20 YAŞINDA — BORÂ HİNÇER EVLENDİ
BİZE GELEN KİTAPLAR

SAYI : 229

KURUŞ : 100

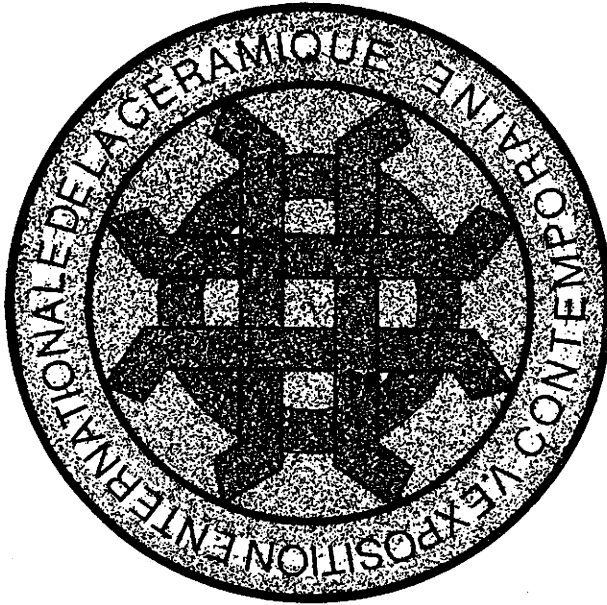
129

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEFA ÇIKAR HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

5. Uluslararası Çağdaş Seramik sergisi'nde
fayanslarımızın
teknolojik ve estetik üstünlüğünden dolayı

17 devlet arasında

**bu altın madalyayı
biz kazandık**

KS

Çanakkale Seramik Fabrikaları A.Ş.

Türkiye'de ve Şimdi de dünya'da haklı şöhret

Baskı T. 12. 7. 1968

Fiatı 250 Kr

1906

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

24 Eylül 1968

Devlet Nüshası

AĞUSTOS 1968

İÇİNDEKİLER :

Yirminci Yıla GİRERKEN	Bora HİNÇER
Anadolu'da Seyirlik Köylü Oyunları Üzerine (4)	Metin AND
Erengüruh Dağı	Mustafa ATAMAN
"Gaziantep Salnamesi" Üzerine	Kerim YUND
Halk Danslarımızın Tesbiti	Suna EDEN
Gelibolu'lu Musa'nın Türküsü	Mahmut KADİROĞLU
Kars Destan ve Koçaklamaları	Orhan AYDEMİR
Ferhat ile Şirin	Malik AKSEL
Posof'ta Süpürge Bezetme	Gülâli AYDINOĞLU
Sındırgı'dan Ninni ve Maniler	Gündüz ARTAN
Şarkışla'da Yüzük Oyunu	R. Sami HAMAMCI
Hacı Lûtfiye Hanım	Selçuk ES
Sivas Çocuk Oyunları	Doç. Dr. Sükrü ELÇİN
Kandıra'dan Bir Masal : Onüçler	Numan KARTAL

DERGİMİZ 20 YAŞINDA — BORÂ HİNÇER EVLENDİ
BİZE GELEN KİTAPLAR

SAYI : 229

KURUS : 100

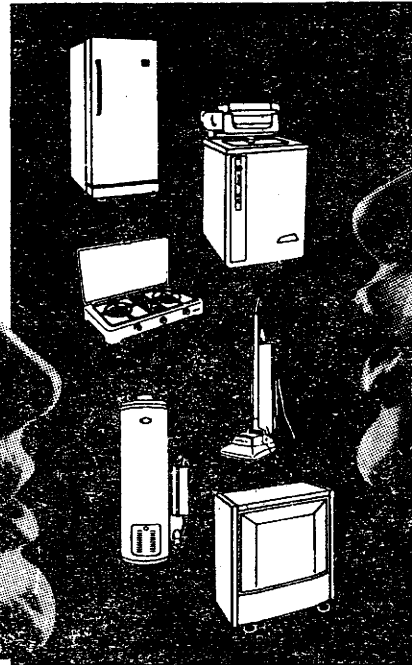

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEFA ÇIKAR HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

le de-

irelim.
Çoban-
manır.
ği ge-
an ge-
Bun-
ar. Kl-
adınlar
erin i-
ır, yal-
a bağ-
oyna-
seçer,
Sonra
satar:
ş bilir.
izün a-
kay-
kızım-
ısarlar.
t sesle:

Yuvarızda

Kendi sahasında Türkiye'nin en güçlü ve modern teşkilatını kurarak batı seviyesindeki tesislerinde senelerden beri çeşitli elektrikli ev aletleri imal eden ARÇELİK, bunları en uygun fiyatlara satın alabilme imkânını halkımıza sağlamış bulunuyor.

Eskiden vitrinlerde seyredilen buzdolabı, çamaşır makinası, süpürge, gaz sobası, ARÇELİK'in seri imalât imkânları sayesinde bugün en mütevazı Türk yuvasında dahi sevinçle kullanılıyor... *Türk halkının mutluluğunu sağlıyor.*

ARÇELİK

(Yeni Ajans: 4582 — 104)

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KURULUŞU : AĞUSTOS 1949
AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR HALKBİLGİSİ DERGİSİ
SAHİBİ : İHSAN HİNÇER

No. 229

AĞUSTOS 1968

YIL: 20 — CILT: 11

Yirminci Yıla Girerken

Yazan : Bora HİNÇER

Karşımdaki kitaplığın üst rafında on kalın cilt yanyana duruyor. Elimde olmadan ürperiyor, gurur duyuyorum.

19 yıl geçmiş aradan... Tam 228 ay !

Bundan 228 ay önce tam anlamıyla idealist bir insan tek başına "Türk Folklor Araştırmaları" adlı derginin birinci sayısını çıkardı. 1949 yılının ağustos ayı idi. Dergiyi çıkartan, evli idi. Biri altı, diğeri bir yaşında iki oğlu vardı. Ve eline sadece o zamanın memur maaşı geçiyordu. Kısacası, borç para ile bu dergi yayın hayatına atılmıştı. Atılmıştı ama, derginin yaşayacağına inananların sayısı bir elin parmaklarını bile doldurmayacak kadar azdı. O zamana kadar nice kişiler, nice dernekler, hattâ Devlet Baba bile bu işi yapmaya uğraşmış, fakat maalesef başaramamıştı. Lâkin Türk folkloru inanışları, gelenekleri, edebiyatı, afsaneleri, oyunları, musikişi ile kaybolmaktan kurtarılmalıydı.

Aylar ayları, yıllar yılları kovalamaya başladı. "Türk Folklor Araştırmaları", hiç bir kimsenin, hiç bir kuruluşun yardımı olmadan, aksamayan adımlarla yolunda yürüyordu. Bu yürüyüşü sağlayan, bir tek kişinin aşkıydı. Anadolu'nun bağrından, Konya'dan kopan bu idealist halk kültürü âşığı, yoluna çıkan akıla, hayâle gelmedik engelleri aşıyor, aşıyordu. Derginin 10. yılı bittiği gün yazdığı yazıda aynen şöyle diyordu :

"Yolumuz zor olduğu kadar, hizmet ülkesi ile dolu olduğu içindir ki, bundan sonra da yolumuza devam edeceğiz. Hiç bir zorluk, bizi bu vazife aşkımdan alıkoyamayacaktır."

İnanılmaz gibi görülen, fakat gerçekleşen bu çaba karşısında fikirlerini açıklayanlardan Doç. Dr. Cavit Orhan Tütengil, dergi üzerine yazdığı bir yazısını şöyle bitiriyordu :

"Halkı bize getiren bu dergi bütün aydınlarımızın desteğine muhtaçtır, demiyecem. Bütün aydınlarımız bu Derginin desteğini nimet saymalıdırlar. Tabii halkı tanımak ve dile getirmek istiyorlarsa..."

Bugün Türk Folklor Araştırmaları Dergisi, Japonya'dan İngiltere'ye, Kanada'dan Avustralya'ya, Rusya'dan Brezilya'ya kadar bütün ülkelerin üniversitelerinde, kütüphanelerinde, müzelerinde, Türk Kültürü'nü yansıtan en büyük eser olarak yer almaktadır. Memleketimizde binlerce vefakâr okuyucu, her ay derginin çıkışını, heyecanla beklerken, en küçük bir gecikmeyi merak ederek, telefonla, mektupla sebebi sormaktadır.

Bu ilgi, dergiyi ilk günkü aşkla çıkarmakta olan idealist insanın en büyük sevdiğini kaynağı olmakta, onun yolunu daha da aydınlatmaktadır.

Millî Folklor Enstitüsü ile birlikte, Türkiye'nin en faal kuruluşu olan Türk Folklor Kurumu'nun Genel Başkanlığı ve İstanbul Belediyesinin Varidat Tahakkuk Müdürlüğünü de dergi ile birlikte başarı ile yürüten eşsiz insan İhsan HİNÇER, her gün artan bir sevgiyle kendi kendini aşan bir memlekete hizmet yarışını içindedir.

Se'âm sana örnek insan

Selâm sana büyük insan

Selâm sana gerçek insan

le de-

örelim.
Çoban-
yanır.
ği ge-
an ge-
Bun-
ar. Ki-
adınlar
berin i-
ur, yal-
ya bağ-
oyna-
seçer.
Sonra
satar:
iş bilir.
üzün a-
r kay-
kızım-
usarlar.
k sesle:

İncelemeler :

Anadolu'da Seyirlik Köylü Oyunları Üzerine

— IV —

Yazan : Metin AND

Bundan önceki yazılarda Erzurum, Siivas, Tokat, Çankırı, Bolvadin, İzmir, Karaman köylerinden derlenmiş seyirlik köylü oyunlarından örnekler vermiştim (1). Dizinin bu yazısında gene Karaman'dan bir iki örnek verilecektir.

Beydili'de oynanan **Saya Oyunu** şöyledir: Kasım ayında çobanların yıllık ödentilerinden başka koyun sahiplerinden alacakları para, armağanlar ve dölün çok olması, yılın bereketli geçmesi için yapılır. Bu oyunu iki kişi oynar. Kişiler yüzlerini isle boyar, üzerine keçe veya aba giyinir, koyunlara takılan büyük çan ve zilleri takınır ellerine çuvaldızlar alırlar, oyunda adları sayacı'dır. Oyunu köyün görgülü çobanlarından biri yönetir. Saya zamanını yani koç katımını ve sayanın nasıl yapılacağını bildirir. Oyunu yalnız çobanlar oynar. Sürüler hangi mahalleden ise o mahalle gece dolaşılır. Başlarına post veya keçe de giyerler. Koyun sahipleri de geleceklelerini bildiğinden hazırlıklı olurlar. Sayacılar koyun sahibinin evine girince çanlar takınmış, yüzü boyalı olan hemen kendini yere atar. Ağa bahşış verinceye kadar kımıldamadan durur. Öteki sayacı ise saya mânileri söyler. Bunlardan bir iki örnek görelim :

Selâmunaleyküm bey evleri
Birbirinden yeni evleri
Saya geldi duyduunuz mu ?
Selâm verdim aldınız mı ?
Bu saya iyi saya
Hem yoksul hem maya

Ak koyunum akış koyunum
Gerdanı beş karış koyunum
Altı aydır ablanla küs idin
Gel ablanla barış koyunum

Ak koyunun akı var
Yüreğinin yağı var
Seni sağan ablanın
Çığıldaklı kolu var

Bir koyunum var arap gibi
Sütü var sarap gibi
Koyunu olmayan evlerin
Halleri harap gibi

Eyidir koyunun kızılı
Gelir yazılı yazılı
Sağ yanı enmlik kuzulu
Birinde bin olsun koyunum

Eyidir koyunun doğuşu
Gelir goguşu goguşu
Alakabak keçidir
Onun çavuşu

Bahar geldi, yaz geldi
Turna ile kaz geldi
Bu koyunu sağmaya
Yarı yarıya gelin, kız geldi

Saya saya getirdik
Koyunun yüzünü bitirdik
Elli güne getirdik
Elli günden geçelim
Yozdan sağmal seçelim

Gügül gügül güyüleyesin
Gügüliye gügüliye gelesin
Yağ veren ablanın
Alnı perçemli kızı olsun
Bulgur vermiyen ablanın
Kel başlı oğlu olsun
Onu da alan bulunmasın
Yüz dirhem zıvt emi olsun
Birinde bin olsun

Yer altından gidelim
Yeddi deve güdelim
Verin ablalar bağışımızı
Biz evimize gidelim,

Bir başka oyun da Cingilli Şih oyunudur. Cingilli Şih üç, dört müridiyle gelir öğrenci yetiştirecektir. Ancak neşeli, coşkulu

PAŞTIRMALARI

bir kişiliği vardır. Müridlerinden zil, def ister. Çalgılar gelir, çalmıp söylenir, sabaha dek eğlenirler. Fakat gürültüsünden konu komşu rahatsız olur. Şih'i müftüye şikâyet ederler. İki kişi şih'i müftüye götürür. Şih suçu kabullenmez, üzerinden atar. Fakat yine gürültü yaparlar. Bunun üzerine Şih yeniden müftünün karşısına çıkarılır. Şih müftüyü derslerine çağırır, bir çalgı bulursa cezasına razıdır. Müftü medreseye gelir, şih ve müridleri dua etmektedirler. Şih, müftüyü seccadeye oturtur. Kendisi dışarı çıkar. Müridleri ile anlaşır. "Haydi yürütün" deyince müridler müftüyü seccade ile havaya kaldırıp sokağa atarlar.

Karaman'da **Dede Oyunu** adıyla çok eski ve ilginç bir oyun vardır (2). Aşıranda oynanışı şöyledir: Recep ayının ilk perşembesinde oynanır. Oyunu kadınlar oynar, sayısı 8 ile on kişi arasında değişir. Evler dolaşılır, sonra bir dedenin bulunduğu avlu, bahçede oynanır. Oyunculara dede oyuncuları denir. Recep ayında hamurdan yağda kızartılmış bişi adında bir yiyecek yapılır, konu komşuya dağıtılır. Perşembe günü gündüz avluda kerpiç veya taştan adına dede denilen kaba bir heykel yapılır. Dedenin üzerine cam, renkli çanak çömlek kırıntıları yapıştırılır. Dedenin gözü, ağzı, kulağı bu kırıklarla belirgin bir biçimde gösterilir. Genç kadınlar pişirdikleri bişi (veya pişi) ve ellerinde mumlarla dedenin başına gelirler, bişileri dedenin arkasındaki duvardaki çivilere asarlar. Kadınları çağırarak için dolaşa dolaşa şu sözleri söylerler :

Sivili sivili pişirdik
Erken onu pişirdik
İki çörek bir börek
Bize namazlık gerek.

Bu sözlerle dedenin başına çağrılanlar şu türküleri söylerler :

Elem ele hu lâ ilâhe illallah
Hasbi tesbit cellallah
Şihün oğlu Feyzullah
Feyzullahı ne yapmalı

(2) Bir çeşitlemesi için bkz. M. Vehbi Uysal, "Karaman'da eski bir oyun", Pınar, 1 Mayıs 1966.

Damdan dama atmalı
Bir kavurğa kavurdum
Dam başında savurdum
Bey oğluna duyurdum
Bey oğlunun keseri
Aldı da benî tasası
Gıygıdı gınlar gınlar kısası
Gıygıdı gıy gıy gıydı gıy

Küp dibinde bulgurum
Dedemin biçimine vurgunum
Eller ne derse desin
Ben dedem vurgunum
Küp dibinde paştırma
Kız zülfünü kestirme
Kestirirsen az kestir
Güzel dedemi küstürme hay
Hay demeye geldim hay hay
Kaymak yemeye geldim
Kaymak yemek değil meramım
Güzel dedemi görmiye geldim

Türküler bittikten sonra şu sözlerle de-deyi yıkarlar :

— Arap oğlu zindanda ne yapar ?
— Un eler keş yapar
— Keşi ne yapar ?
— Taş yapar
— Taşı ne yapar ?
— Ev yapar.
— Evi ne yapar ?
— Dedemin başına yıkar.

Şimdi de Maraş'tan iki örnek görelim. Maraş'ın Türkoğlu ilçesine bağlı Çobantepe köyünde **Kız Satma** oyunu oynanır. Bu oyun düğünlerde gelinin ilk geldiği gece (Çarşambayı perşembeye bağlayan gece) oynanır. Oyunu sekiz kişi oynar. Bunlardan biri Ana, öteki genç kızı oynar. Kimi de kaynana rolüne çıkar. Kadınlar bir çenber yaparlar, oyun bu çenber içinde oynanır. Kılık değiştirme yoktur, yalnız Ana'yı oynayan sırtına bir bohça bağlar, eline baston alır, Ana'yı herkes oynayamaz. Ana seyircilerden yedi kişi seçer, ana kızların avuçlarına u koyar. Sonra seyircilere döner ve kızları överek satar: "Çok güzel kızlarım var aş bilir, iş bilir. Çok terbiyelidir kızlarım, alanın yüzün ağartır." Kızları sattıktan sonra her kaynanaya teker teker sorar: "Nasıl kızından memnun musun?" Kızlar susarlar. Sonra Ana ortaya gelir ve yüksek sesle:

(1) Metin And, "Anadolu'da Seyirlik Köylü Oyunları", Türk Folklor Araştırmaları, 1 (Şubat 1966), II (Aralık 1966), III (Kasım 1967).

"Kızlarım kaynanalarınız hepinizden memnunmuş. Allah sizden razı olsun, beni mahcup etmediniz. Haydin benim güzel kızlarım kaynanalarınızın yüzlerini ağartın da yanıma gelin". Bu çağrı üzerine kızlar ellerindeki unları kaynanalarının yüzlerine üfleyip Analarının yanına kaçarlar.

Maraş'a bağlı Araplı köyünde bu türden şu oyunları buluyoruz: **Pisi ile Karga, Karaoğlan, Sürmeli**, bir de şimdi göreceğimiz **Mercan'la - Milcan** oyunu vardır. Evlenme veya sünnet düğünlerinde, askere gidenlerin ayrılma günlerinde oynanır. İki oyunculu bir oyundur. Deha çok kadınlar arasında oynanır. Erkeği (Milcan) canlandırarak kadın erkek kılığına girer, kömürle bıyık yapar. Milcan padişah, sultanın adı da Mercan'dır. Mercan bir gün hasta düşer. O gün Milcan orada değildir. Orta yerde yüzünde beyaz tübendle yatan Mercan'a seyirciler hep bir ağızdan sorarlar :

- Neren ağrıyor Mercan?
- Başım ağrıyor
- Doktora gittin mi?
- Gittim
- Doktor ne dedi
- "Başıma da kurban olayım
Başıma da hayran olayım" dedi

Seyirci hep bir ağızdan elleri ile tempo tutturarak :

**Amanın uşak Mercan ölüyor
Mercan'ın derdinden Milcan ölüyor.**

Bu durum Mercan'ın her yeri için tekrarlanır: Kaş, burun, kulak vb. Hepsisi sayılıp bittikten sonra Milcan gelir. Yerde hasta olan Mercan Milcan'ın geldiğini görünce hemen ayağa kalkar, Milcan'ın koluna girer. Seyirciler hep birden :

**Amanın uşak Mercan ölüyor
Mercan'ın derdinden Milcan ölüyor.**

Şimdi de Yozgat'tan dört örnek görelim. Yozgat'ın içinde oynanan **Keşgem Baba** oyunun kahramanı **Keşgem Baba** yetmiş üzerinde görünür. Yüzünde yalnız göz yerleri ve dilini çıkarmak için ağız yerinde delik bulunan beyaz bir maske taşır. Üzerinde uzun beyaz bir gömlek beyaz bir pantolon, beyaz çorap ellerinde

beyaz eldiven bulunur. Dili kıpkırmızı ve konuşurken s'lerin üzerine basarak konuşur. Bir eli çolak, ötekinde baston tutar, kanburunu çıkararak ağır ağır yürür. Ayağının biri topaldır. Keşgem Baba ölmüş yeniden dünyaya gelmiştir. İçeri girince herkes şaşırır, sorarlar :

- Aman Keşgem Baba nerden geldin böyle
- Cennetten
- Cennette ne var ne yok ?
- Güzellik
- Diline ne oldu, Keşgem Baba ?
- Yalan söyledim de ondan.
- Keşke söylemeseydin
- Keşkem de keşgem (üç kez tekrarlar)
- Eline ne oldu, Keşgem Baba ?
- Hırsızlık ettim de ondan
- Keşke etmeseydin
- Keşgem de keşgem (üç kez)

Oyun böyle sürer gider. Çocuklar Keşgem Babanın eteğinden çekerler, o da onları bastonuyla kovalar. Sonra istek üzerine ağır ağır oynar. Artık geldiği yere gitmesini isterler, o da geri geri giderek çıkar.

Sungurlu ve çevresinde oynanan **Congoloz** oyunu bahar başında bolluk için oynanır. Oyunun baş kişisi koç kürkünden giyinir, başına uzunca bir fes, ayrıca çınıraklar takır. Bir davulcu ile ev ev dolaşır verimli bir bahar dileyip, armağan toplar.

Yozgat'ın içinde oynanan **Kasnak Oyunu** düğünlerde görülür. Hem erkekler hem kadınlar arasında oynanan bir oyundur. Oyunun baş kişisi yüzü tüllü bir kasnakla örter. Eteğini yukarı çekip ellerini saklar. Göbeğinde insan yüzü çizilmiştir. Bu yüzün omuz düzeyine gelen yere bir oklava bağlanır, bunun iki ucu omuz kabul edilip buraya kollu bir gömlek giydirilir. Müzikle göbek ve kol yerine geçen oklava hareket ettirilerek oynanır.

Yozgat'ın çoğu köylerinden raslanan **Deveci** oyununda iki kişi bir deve yaparlar öndeki deve başına bir deve başı geçirir, arkadaki eğilir, üzerlerine bir çarşaf örterler. Bununla halkı eğlendirirler.

(devamı var)

Bir Efsaneden Doğan İsim :

Erengüruh Dağı

Yazan : Mustafa ATAMAN

Bazı kimseler tarafından yıllarca hakikat sanılmışsa da, "Erengüruh" un aslında bir efsaneden ibaret olduğu şüphesizdir. "Erengüruh" kısaca: "Erenler tâfesi, erenler topluluğu" demektir. Konya'nın Kızılviran bucağına bağlı Yatağan köyünün güney batısında bu ad ile anılan "Erengüruh" denilen bir dağ var. Köye yarım saat kadar uzaklıkta olup orman ağaçlarından mahrumdur. 25 yıl kadar evvel, yolun, Kızılviran Bucağına düştüğü bir zamanda, köy kâtipliği yapan Tahir isminde, zeki olduğu belli bir şahıstan "Erengüruh Dağına" dair bazı şeyler duymuş ve dinlemiştim. Sonra, bir ara Yatağan köyüne de gitmek kısmet oldu. Merak ederek orada köylülere aynı bahsi açtım. Baba ve dedelerinden duyduklarını, bildiklerini anlattılar. "Erengüruh Dağı" nda bol miktarda tavşan bulunduğunu, istersem avlanmak üzere bana arkadaşlık edeceklerini söylediler. Vaktim dar olduğundan dolayı tekliflerini kabul edemedim. Yalnız, biraz geniş malûmat vermelerini istedim.. Sanırım ki: "Erengüruh" efsanesi şimdiye kadar yazılmamıştır. Çünkü civar halktan başka kimseler ve Konya şehrinden de belki eski ve nâdir kişilerden madası bunu bilmezler.

Şimdi, duyduklarımı anlatayım :

Ötedenberi ağızdan ağıza nakledilip geldiğine göre; aralarında Mevlâna Celâled-din-i Rûmî'nin de bulunduğu, bir kaç kişiden ibaret erenler güruhu (kafilesi) Horasan taraflarından yola çıkmış, kâh yürüyerek, kâh uçarak yol almak suretiyle bir gün Yatağan köyünün olduğu yere ve adları verilen, yani "Erengüruh" denilen dağa gelip konmuş ve bir müddet burada kalmışlar. Halvet olmuş, ibadet ve tâat, zikr-ü tesbih ile vakit geçirdikten sonra, bir gün havalanarak uçmaya başlamışlar. Hemen biraz sonra ise, içlerinden biri -ki, hâlen Yatağan köyünde türbesi bulunan zat olup asıl adı Şeyh Ahmet Mürsel ve tâifenin en yaşlısı imiş- arkadaşlarına hitaben :

"— Yatayım mı, (yani, burada kalayım mı?)" deyince, kendisine: "Yat Ağam!"

cevabı verilmiş. Bunun üzerine Şeyh Ahmet Mürsel havadan yere inmiş ve köyde tavattun etmiş. (Orayı vatan olarak seçmiş). "Yat ağam!" sözü de, zamanla değişe değişe "Yatağan" olmuş. Erenler tâifesinden-bir diğeri olan zat "Şeyh Hasan" ise, Yatağan köyüne bir saat kadar mesafede bir yeri seçmiş ve oranın adı da "Hasanşeyh" köyü olmuş. Üçüncü zat, meşhur Seyyid Hârûn-u Velî imiş ve Seydi şehire gitmiş. Mevlâna ise, malûm olduğu üzere Konyada medfundur. Erenler güruhundan diğerleri de, Derbent köyü ile o civarlarda kalmışlar...

"Erengüruh" hakkındaki rivayetler, toplu olarak bu kadar.. Civar halkı o dağa "Erengürüf" derler ki, bu da zamanla bozula bozula, "Erengüruh" un bu şekle getirildiğini göstermektedir. Anlatılanlara göre: Erengüruh dağında bol miktarda Tavşan bulunduğu halde, hayvanlar bu dağı -belki de erenlerin halvet oldukları sahayı- asla pislemez, kirletmezlermiş!.

Şimdi biraz da, Erengüruh Dağına vakıtle yapılan ziyaretlerden bahsedelim. Tahminen 25 yıl evveline gelinceye kadar, şehirden ve civar köylerden, çocuğu dünyaya gelmiyen genç erkek ve kadınlar oraya giderlerdi. Yol uzak ve bozuk, nakil vasıtası ise sadece at arabası olduğu için, şehirden çıkanlar evvelâ, ancak Kızılviran Bucağına veya en çok, Bucağına bağlı "Çamurluıyret" (aslı giyret) köyüne kadar gider, geceyi oralarda geçirirlerdi. Ertesi sabah yanlarına bir kılavuz alarak, hayvan sırtında doğru Erengüruh dağına varır, orada iki rekât nâfile namazı kılar, kendilerine çocuk ih-san etmesi için Tanrıdan niyazda bulunurlardı. Müteâkıben Yatağan köyüne gelinir, Şeyh Ahmed Mürsel (Yatağan Baba) ziyaret olunurdu. Oradan da Hasanşeyh köyüne uğramak âdetti. O geceyi köyde geçirmek mecburiyetinde olan yolcular, orada fakir fukaraya dağıtılmak üzere bir de kurban keserlerdi. Ertesi gün ise, gelecek yıl bir çocuğa kavuşabilme ümit ve sevinci ile erkenden hareket edilir, bir çok zahmete katlanılarak, fakat, muhakkak

"Gaziantep Salnamesi,, Üzerine

Yazan : Kerim YUND

(İncili Pınar) nakili sayın Şakir Sabri Yener'i en eski folklorcularımızdan Ali Rıza Yalçın'ın kalem arkadaşı, ülkü arkadaşı olarak tanıyoruz. Onun Gaziantep ve dolaylarını dile getiren nice yazılarını, kitaplarını zevkle faydalanarak okuduk. "Türk Folklor Araştırmaları"nın eski bir yazarı olan değerli üstad, bu derginin haziran 1968 ayında çıkan 227. sayısında "Eski bir Gaziantep Salnamesi" adlı bir makale yayınladı. Bu yazıyı da ilgi ile okuduk. Yazısının sonunda okuyuculara sordukları bir soruyu karşılık üzere bu satırları yazıyoruz: Verdiğimiz cevap, her ne kadar sayın hocamızın isteğine doğrudan doğruya bir karşılık olmamakla birlikte merak ettiği, araştırdığı konuya ışık tutar umundundayız.

Yazar, yüz yıl önce el yazısı ile hazırlanmış "Antep Salnamesi" adlı bir kitap görüyor. Burada Ebül Fida'nın olduğunu sandığı ve böyle not ettiği arabça "Maarif-ül Büldan" adlı kitaptan alınıp arapça ibaresiyle yıllığa aktarılan Antep maddesini yıllığa koymuşlar. Bunun Türkçesini Şakir Sabri Yener bize veriyor. Bu çeviride şöyle bir cümle var :

"Domates gibi sebzeleri o kadar çok ki.."

Ebül Fida (1273 - 1331) milâdî yıllarında yaşamıştır. Maarif - ül Büldan bu yazarsa, bu eserde domates sözünün geçmemesi gerekir. Çünkü bu bitki Amerikadan eski dünyaya gelmiştir. Türkiye'ye

ki, rişce ile şehre dönülürdü.

Gerek Mevlâna Celâleddin-i Rûmî'nin Konyaya, gerekse Seyyid Hârûn-u Velî'nin Seydişehirde nereden ve hangi tarihlerde gelmiş oldukları malûm bulunduğu halde, bu iki zatın Şeyh Ahmed Mürsel ve Şeyh Hasan ile ve ayrıca, ne isimleri, ne de medfun buldukları yerler bildirilemeyen diğer şeyh ve dervişler ile karıştırılmaları, kâh yürüyerek, kâh uçarak Yatağan Dağları'na getirilmiş olmaları bir efsânenen ibarettir. Ne var ki, efsaneler halkın inanışlarına ışık tutar.

18. yüzyılda geldiği bilinmekte (Bk. Dr. Satı Ekinci: Kârlı domates yetiştirilmesi Sf. 2).

Yukarıdaki gerçeğe göre Ebül Fida yaşadığı zaman Amerika bulunmamıştı. Salnamede söz konusu edilen Maarif - ül Büldan başka birinin eseri olmalı, illâ ki domates sözü yanlış, ya da artık tercüme edilmiş ola.

Bir de Maarif - ül Büldan'da Gaziantep'te yetişmiş kişilerin adları geçmektedir. Bu kişilerden hiç birinin 14. yüzyıldan önce yaşamış olmaması gereklidir. 14. yüzyıldan bu yana söz gelimi bu kişiler arasında 16. asırda yaşayanlar varsa bunların da yardımı ile kitabın Ebül Fida ile ilgisi araştırılabilir. Bu yönden, yani Maarif - ül Büldan'da geçen Gaziantep büküklerinin çağları bakımından da durumun incelenmesi, yine sayın Şakir Sabri Yenerin değerli kaleminden beklenir.

ALGO

TABLET

Soğuk algınlığı hastalıklarında, gripte ateşli enfeksiyon hastalıklarında, sıyatik, bel ağrıları, nigris ağrıları, romatizma ve nevralji hastalıklarında ağrı dindirici olarak kullanılan bir tedavi ilacıdır.

Emin ve erken tesiri ile temayüz eden ALGO baş, diş, nezle ile türlü sebeplerden doğan ağrılar, migren ve adet sancılarında umumiyetle kullanılır.

ALGO

LOKMAN müstahzardır.

(Folklor : 106)

Halk Danslarımızın Tesbiti

Yazan : Suna EDEN
Halk Oyunları Uzmanı

Dünyanın en zengin folklor kaynaklarına sahip bir millet olarak ne kadar övünsek azdır. Fakat bugüne kadar sadece bu zengin folklor kaynaklarımızla iftihar edip onları korumayı ihmal ettiğimiz için ki, bu kıymetli kaynaklarımız her geçen gün biraz daha kaybolmakta veya dejenere edilmektedir.

Bu üzüntü ve endişeyi benim kadar duyanlar, birçok yazılar yazarak ilgilileri uarmaya çalışmıştır. Aynı gaye ile de epeyce folklor dernekleri kurulmuştur. Bunlardan bir kısmı kuruluş amacına sadık kalmışlardır. Birçokları da bunu bir kazanç kaynağı yaparak folklorumuzun bu dalının bozulmasını hızlandırmışlardır.

Dejenere olma veya kaybolma tehlikesi ile karşı karşıya olan folklor kaynaklarımızdan biri de halk danslarımızdır. Bu üzücü endişelerimiz karşısında sorulan "Neden" lerin birçok sebepleri vardır. Bu yazımda bunların içerisinde sadece bir tanesini ele almak istiyorum.

Halk danslarımızı koruyabilmek için, aslını yerinde tesbit ederek, arşiv veya kütüphane kurmak gereklidir. Bu yazımın ayrıca aşağıdaki soruların da doğmasına yol açacağı ve dolayısıyla bizlere bu haklı üzüntü ve dâvamızda ışık tutacağı ümit etmekteyim.

Halk dansları için tesbit edilmeli ? Nasıl tesbit edilmeli ? Ne şekilde tesbit edilmeli ?

Niçin tesbit edilmeli :

Yazımın başında da açıklamaya çalıştığım gibi, halk danslarımız bugün doğduğu yerlerden çıkıp, kasabalara, şehirlere ve sahnelere doğru kayarken, istenerek veya istenmeden değişikliklere uğramakta, bozulmaktadır. Bu sebeple değişikliğe uğramadan halk danslarımızın aslını yerinde tesbit etmemiz lazımdır ki, danslarımızı koruyabilelim ve bozulmasına imkân vermiyelim.

Bazen sahneye uyguluyoruz diye, bazen de isteyerek veya bilmeyerek danslara figürler katılmaktadır. Neden tesbit edilmelidir sorusunun, öteki zorluğu da bundan ileri gelmektedir. Çünkü, halk danslarımızı sahneye uygulamak veya adapte etmek, ayrı bir sanattır. Bunun için koreografik sahne düzeni tekniğini bilmek bunların kültürünü yapmış olmak lazımdır. Fakat, bazıları halk danslarımızı sahneye uygulamak ve adapte etmek ile halk danslarını sahne üzerinde bir disiplin içerisinde oynamayı, birbirine karıştırdıkları için, sahneye uyguluyoruz diye, danslarımızı değiştirmekte ve kendilerini buna yetkili görmekte. Oysa, sahnede oynadığı için, danslardaki çizgilerin bazar yerine göre değiştirilmeleri ile sahne tekniğine göre sahneye uygulanması ve adapte etmenin birbirine karıştırılmaması gereken, her biri ayrı ayrı oynayış biçimlidir. Kimi oyuncunun kendiliğinden kattığı bir biçimi seyirciler beğenirse, bu biçim, her zaman tekrarlanıyor ve yerleşiyor. Bu ise yarına da aktarılacak bir bozulmadır.

Nasıl tesbit edilmelidir :

Böyle bir soru ile karşılaşınca hepimizin düşündüğü, yerine gidip dansları film makinasıyla, müziği de teypte tesbit etmek tir. Fakat, bundan sonra ne olacak? Müzisyenler teypteki müziği dinleyerek sazları ile aynı sesleri çıkartmaya mı uğraşacaklar, yoksa ekipler film perdesinde gösterilen dansları seyredip kopya etmeye mi çalışacaklar? Film ve teypte alarak, dansların ve müziğin doğrusunu, aslını görmek ve duymak, en ideal yoldur. Tesbit etmenin başlangıç noktası da budur.

Fakat, tesbit etmek işi burada bitmemiştir. Asıl bundan sonra yetkili uzmanlar müziği notaya, dansları da kâğıt üzerine tesbit etmelidirler.

Halk danslarının ve müziğinin ne şekil-

Gelibolu'lu Musa'nın Türküsü

Derleyen : Mahmut KADİROĞLU

"Asker" sözcüğünün kafamızda çağrıştırdığı ilk sözcük "özlem"dir.

Nelerin özlemine çekmez ki asker; size gülmüş gelebilecek ya da usunuza hiç gelmeyecek şeyler de olabilir bunlar. "Sılanda bir evin bacası olsam" der ya bir türkü; kim yakmışsa yeğın bir özlem çekmiş olmalı. Bu türküyü her duyanda askerliğim gelir usuma. Baba evinin sıcaklığından, ilk gençliğin ilk sevdalarından ve yirmi yaşın başboşluğundan gelen genç adamın halini ne güzel anlatır.

Bölgesel gruplaşmalar ilk günlerde başlar. Başkalarına karşı güc birliği değil memlekette konuşarak "memleket havası" almaktadır amaç. Talim aralarının "On dakika istirahat"larında, talim dönüşlerinin tatlı yorgunluklarında öteye beriye kümelenen gruplarda "anaya, babaya" yazılacak mektup, "yârandan - yoldaştan" gelen selâm açırır memleket konusunu. Sonra türküler gelir memleketin, komşu kızı "Mensure"ye, badem ağacından düşüp ölen "Musa"ya yakılmış; manileri gelir "ılgın ılgın"; masalları gelir "vakti zamanında" diye...

İşte böyle durumlarda saptanmış, -ne yazık ki- önemli bir kısmı kaybolmuş asker ocağı derlemelerini yayınlamaya bir Gelibolu türküsüyle başlıyoruz. Musa'nın türküsü bu. Badem toplarken ağaçtan düşüp ölmüş Musa.

Türküsü de şu :

de tesbit edilmesi sorusuna gelince :

Bunun doğru ve bilimsel, sadece bir yolu vardır. Bir müzik nasıl notaya alınıyorsa, bugün hemen hemen bütün batılı milletlerin klâsik ve halk danslarının tesbitinde uygulamaya başladığı "Benesh" Dans - Hareket Notasyonu (yazısı) ile biz de bu yolda çalışmalıyız.

Bu söylediklerimizi iki yıl önce kurulan Millî Folklor Enstitüsü ele almış bulunmaktadır.

Geliboludan geldim bademe bindim
Düşmeyesin diye yare söyledim
Yare söyler iken ben kendim düştüm
Olmaz olsun böyle badem öldürdü beni
Genç yaşında dönmez yola gönderdi beni

Bademin altında halı yayılı
Halı değil anneciğim kanım yayılı
Olmaz olsun böyle badem öldürdü beni
Genç yaşında dönmez yola gönderdi beni

Söyleyin anama köyümden gelsin
Şu hayırsız bademi kökünden kessin
Olmaz olsun böyle badem öldürdü beni
Genç yaşında dönmez yola gönderdi beni

Remziyemin evleri susa (1) boyunda
Remziyemi görmüşler elin kolunda (2)
Olmaz olsun böyle badem öldürdü beni
Genç yaşında dönmez yola gönderdi beni

Albeyaz mendilimi dalgalar aldı
Kara gözlü yavrularım kimlere kaldı
Olmaz olsun böyle badem öldürdü beni
Genç yaşında dönmez yola gönderdi beni

(1) Şose

(2) Başkasının kolunda, yani başkasıyla evlenmiş.

(Gelibolu Bayır köyünden Tahsin Gülfidan'dan 20 - Şubat - 1965'te İskenderun'da derlenmiştir.)

Bu işin hemen sonunun alınacağını düşünmek yersiz olur. Uzmanların yetişmesi ve çalışmaların sonunun alınması oldukça uzun bir süre ister.

Yalnız şurasını şükranla söylemek yerinde olur ki, Millî Folklor Enstitüsü bu kış elli kadar oyunu filime almış, ayrıca renkli slaytlarla tesbit ettirmiştir. Bu yaz da yurdun dört bölgesinde kırk kadar oyunun filime alınması ve koreografilerinin tesbitine çalışılmaktadır.

Kars'lı Halk Şairlerimizden :

Kars Destan ve Koçaklamaları

Yazan : Orhan AYDEMİR

1064 ten bu yana en az bir buçuk milyon şehidin kaniyle sulanan Kars'lı olup da şehit ve gazisi olmıyan bir aile, bir ocak düşünülemez. Çünkü Kars bizim en önemli bir kalemiz, ateş - hattında bizi yaşatmak için yanan 110 yılda (1807 - 1917) beş büyük Rus savaşı gören bir serhad kentimizdir. Osmanlı İmparatorluğunun çöküş devrelerinde ardi - arkası kesilmıyen bu amansız saldırılara kahramanca göğüs germiş, şanlı bir kalemizdir. Kars dün de bugün de Anadolu'nun taştan, imandan, çelikten yapılmış aşılmaz bir burcu olarak yükselmiş ve yükselmektedir. Bir bakıma Kars'a "Anayurda Açılan Kapı - Anadolu'nun Kilidi" diyebiliriz. Bunca utkular (zafer) savaşlar yaşamış ve tümünü de üstün kahramanlığı ile kazanmış olan bu bölgenin insanları elbette kahramanlıkları ölçüsünde de duygulu olacaktı. İşte burada atalarımızın giriştikleri savaşlar, yarıttıkları eşsiz kahramanlıklar ve göç - felâket gibi olaylar yerli halk ozanlarının sazlarında - sözlerinde ölmek destanlar, koçaklamalar, övgüler olmuştur. Bir kucak çiçek gibi ulusal kurtuluş ve gururun canım havasını getiriyorlar, dolduruyorlar yüreğimize.

Kadın - erkek, çocuk - çocuk Anadolu'yu sınır boylarında beklemenin sorumluluğunu duyuyorlar. Bunda da en az bir sorumluluk örneği göstermişlerdir şimdiye dek, "Gaziler Ocağı-Şehidler Yatağı" Kars'ta halk edebiyatı en bereketli, en verimli, en taze bir durumdadır. Bunda da Kars'ın halkın ve ulusal kültürün en iyi koruyucusu durumunda olması önemlidir. Zaten Kars'ta eskiden beri en coşkun halk ozanlarını yetiştiren bölgedir. Şimdi bu "Kahraman Ozanların" Doğu Anadolu dağ yaylalarından bir çıkış gibi inen hazinelerini, toprağın üzerinde bulunan maden gibi açıkta, herkeşe bilinen o büyük gömülerini sırasıyla inceleyelim.

KARS'LI AŞIK HASAN

XVII. yüzyılda yaşayan Kars'lı Aşık Hasan, 1724 yıllarında Osmanlıların Gence'yi ele geçirdiklerinde orada bulunan saz ozanları topluluğunda memleketi Kars'a aşağıdaki övgüyü dizmiştir. (Kendisi Ka-

ramanoğlu Hacı Ebubekir Bey tarafından korunmuştur.)

1. Beğler tarif edem size
Lâl gevherdir taşı, Kars'ın
Benzer sekiz k t Cennete
Hem içi, hem dışı Kars'ın.
2. Arkasını dağa vermiş
Eteğini bağa vermiş
Sanırsın ki eğa ermiş
Hoş bağlanmış başı, Kars'ın.
3. Kal'aları laçın eğler
Düşmanları zebun eyler
Adını bir cihan söyler
Destandır bu işi, Kars'ın.
4. Ehl-i imân halkı nâsı
Ayvan konak, ak binası
Lâtifdir âb ü havası
Az sert olur kışı, Kars'ın.
5. Elli altı mihrabı var
Ab-i zülâl bir âbı var
Göze sürme türabı var
Bulunmaz bir eşi Kars'ın.
6. Dağlarında maral gezer
Göllerinde suna yüzer
Çimenlerde gözün süzer
Tülek, terlan kuşu, Kars'ın.
7. Ovaları baştan başa
Çayır, çimen, mor menekşe
Gökçeği çıkmaz güneşe
Civandır her yaşı, Kars'ın.
8. Kars Hasan'ın öz vatani
Adım olur kahramanı
İçinde yatar Hırkaanı
Türbezârdır döşü, Kars'ın. (1)

KARS'LI BAHRİ

1830 da Kars'ın Küçük Kale-içi mahallesinde doğan Bahri ilk şiir sevgisini ve esinini 13 - 14 yaşlarında dedesi Mutasarrıf Abdüllâtif Paşa'dan almıştır. Oldukça coşkundur. Bu duygu yüksekliği 1853 - 54 yıllarında Namık Kemal'i bile etkilemiştir. Bunda aşağıdaki iki koçaklamanın papı büyüktür. Bahri'nin 1856 da sağ olduğu bilinmekte ve 1877 den birkaç yıl önce öldüğü sanılmaktadır.

1853 yılının yazında "Sınırı geçip, Kars'ı ele geçirdikten sonra hiç geri vermiyecekleri" propagandasını yapan Ruslar'a karşı

söylediği bu koçaklamaları kendisi saziyla dernek ve kahvelerinde okuyup halkı coşturmuştur. 1854 te de savaşların en kızgın zamanında (Kurmaya Başkanı Ahmet Paşa'nın) buyruğu üzerine her iki şiir de Ordu Bandosu tarafından bestelenmiş, kışla ve talim yerlerinde Kars'taki askerlerimize özdeksel (mânevi) güç verme bakımından çok kez çalınmıştır.

Aşağıdaki şiirlerinin ikisi de 1855 savaşı üstüne söylenmiştir.

KARS'IN KALESİ

Çok öyle yan bakma düşman sen ona, (*)
Zafer nişanıdır Kars'ın Kalesi
Nice bin düşmana bozgun salmıştır,
Osmanlı şanıdır Kars'ın kalesi

Onu kuran usta çok güzel kurmuş,
Bütün ülkelere kanadın germiş,
Her gelen belâyâ göğsünü vermiş,
Yurdun kalkandır Kars'ın kalesi

Seherde tez alır doğan güneşi,
Dünyada bulunmaz anın bir eşi.
Gülle, top kâr etmez; polattır döşü,
Kaleler hanıdır Kars'ın kalesi.

Nice düvellere nazargâh olmuş,
Metah-ı zaferâ pazargâh olmuş,
Her yeri şehide mezargâh olmuş,
Gaziler kâmdir Kars'ın kalesi.

Baykuş yaşayamaz viran değildir,
Bülbüllü bahçesi yaban değildir,
Kargalar konacak mekân değildir,
Laçın (veya: şahin) vatanıdır Kars'ın kalesi

Kars'a her göz koyan perişan oldu,
El-amana gelip kör pişman oldu.
Buna şahit, ispat bir cihan oldu,
Kendisin tanıtır Kars'ın kalesi.

Hınzır, git viranang ol öz ağrında,
Koç yığıtlar yatar yurdun bağrında,
Baş ile can feda eyler uğrunda
Eller Sultanıdır Kars'ın kalesi.

BAHRİ her dem söyler vâsı vatandan
Bünyadına ferman gelmiş sultandan.
Şenelip âbâdan olur her yandan,
Dünya cenanıdır Kars'ın kalesi. (2)

GELME DÜŞMAN...

1. Gelme düşman, gelme Kars'a,
Cennet küfre mal olur mu?
Cihan bize karşı dursa
Aslı burdan yol olur mu?

2. Bize canı verir Hüda,
Olsun diye yurda feda.
Kafeste ruh eyler nidâ;
"İslâm küfre kul olur mu?"
3. Katlanırız gam ü derde,
Bırakmayız yadı yurda,
Ölürüz hep bu uğurda,
Bundan iyi hâl olur mu?
4. Şehidler Rıdvan'a koşar,
Gazilerin şanı aşar,
Nazlı vatan gamsız yaşar
Bu imâna al olur mu?
5. Ceddimizden miras kalmış,
Şanımızla cihan dolmuş,
Bize düşman çok kul olmuş,
İnkâr eden dil olur mu?
6. İnceliriz kırılmayız,
Polattanız burulmayız,
Bulanmadan durulmayız,
Bizden âlâ sel olur mu?
7. Yardım ede Allah bize,
Osmanlılar her can size.
Sefil BAHRİ çoktan size,
Kurban olsa yol olur mu? (3)

ÇILDIR'LI AŞIK ŞENLİK

Doğu Anadolu'da büyük bir ünü olan Şenlik 1853 yılında Çıldır'ın Suhara köyünde doğmuştur. Yaşamı boyunca avcılık, çiftçilik yapmış, Doğu Anadolu'yu adım adım dolaşmış ve Balkan savaşının başlarında 1912 - 13 yılları arasında ölmüştür. Aşağıdaki koçaklamasının öyküsü şöyledir: 93 (1877) Rus savaşı başlayacağı günlerde nisan ayında Kars'a gelen Anadolu Ordularımızın Başkumandanı A. Muhtar Paşa tâ eski yüzyıllardan beri Karşlıların gelenek olarak yapageldikleri "Gönüllü - Atlı" olarak düşmanla savaşa isteği ile karşılaşır. 1807 - 1828 ve 1854 - 55 yıllarındaki üç büyük savaşta çoluğu - çocuğu, kadını erkeği ile ordunun en önemli dayanağı olan bu isteklerine karşı çıkamaz. Borçkalı Türklerinden ünlü kahraman Mihrali Bey komutasında "Karslı Gönüllü Atlılar Birliğinin" kurulmasına izin verir. Daha sonra 1877 de Başgedikler utkusunu kazanarak Gazi ününü alan Müşir A. Muhtar Paşa (Sergüzeşt-i Hayatının Cildi Sânisî) adlı İstanbul'da basılan yapıtında 1877 Anadolu Cepheleleri Savaşları bölümünde "Karslı Gönüllü Atlıların" ne denli işe yaradıklarını; 15 Ekim 1877 de Alaca Dağ bozgunumuzda

ARAŞTIRMALARI

az bir "Gönüllü Atlısının kendisini Ruslara tutsak düşmekten kurtardıklarını şükran ve hayranlıkla anlatmaktadır.

Aşağıdaki cenkleme / güreş havasıyla söylenen 93 Gönüllüleri koçaklamasını Şenlik, 24 Nisan 1877 de Ruslar Kenarbel'den Ardahan ve Arpaçayı'nı aşarak Kars Sancakları üstüne yürüdüğünü haberini alınca söylemiştir. Askerlerin ve Gönüllü Atlıların moral eğitimine çokşun etkisi olmuştur.

CAN SAĞ İKEN

Ehl-i islâm olan işitsin bilsin,
Can sağ iken yurt verilmez düşmana.
İster ise düşman toplansın, gelsin
Can sağ iken yurt verilmez düşmana
Kuşanın kılıcı, giyinin donu,
Kavga bulutları sardı dört yanı.
Doğdu koçyığidin şan alma günü
Can sağ iken yurt verilmez düşmana.
Asker olan bölük bölük bölünür,
Sandız mı ki Kars kalesi alınır,
Boz atlar üstünde kılıç çalınır.
Can sağ iken yurt verilmez düşmana
Kavga günü nâmert sapa yer arar
Er olan göğsünü düşman gerer
Kamu ervah bizlen kavgaya girer,
Can sağ iken yurt verilmez düşmana.
Hele Al-Osman'ın görmemiş zorun,
Din gayreti olan tedarik görün,
Ât tepin, baş kesin, Kazagın kırın,
Can sağ iken yurt verilmez düşmana.
Ben - Asfer'dir bilin Urus'un aş;ı
Orman yabanisi, balıkçı nesli,
Hınzır sürüsüne dahp kurt misli,
Can sağ iken yurt verilmez düşmana.
(veya: Gelsin kandan açın lâlenin faslı,
Doğrulsun topraktan şehitler nesli
Ayı sürüsüne dalan kurt misli;
Can sağ iken yurt verilmez düşmana)
ŞENLİK; ne durursuz atlara binin
Sıyrı kılınc düşman üstüne dönün,
Artacaktır şanı bu Al-Osman'ın.
Can sağ iken yurt verilmez düşmana. (4)
Yalnız dörtlüklerin son dizelerindeki "verilmez" sözcüğü yerine (vermeniz=vermeyiz) de kullanılabilir. Zaten aslının da böyle olduğunu sanıyorum.

YUSUFELİ'LI HUZURİ

1887 yılında Çoruh ilinin, Yusufeli ilçesinin Zor köyünde doğmuştur. Anası aynı köyden Esmâ, babası da Mustafa Keşfi'dir. Şair olan babasından ilk şiir beğenisi-

ni almış; sazlı - sözlü, ozanı bol bir ortamda büyüdüğü için yeteneği bilenmiştir.

Ali Huzurî Coşkun yedi yaşından on dokuz yaşına değin Medresede okur. On yaşında saza, on beş yaşında da söze başlar. Birinci Cihan Savaşına çavuş ve subay olarak katılmış, birçok yerler gezmiş nüfus ve tapu memurluklarında bulunmuştur. Soyadı Kanununun çıkması üzerine Coşkun soyadını almıştır. Şiirleri H. Dizdaroğlu tarafından toplanılmış, bastırılmıştır.

KARS DESTANI

1. Yakışır ne kadar methin eylesem
Aynı cennet gibi havası Kars'ın,
Tükenir mi yüzbinalerce söylesem
Sığar mı tâbire senası Kars'ın.
2. Kalesi müstahkem benzer polada
İkinci nâziri yoktur dünyada
Metin tab(i)yalar hep bir sırada
Fenne uygun tarz-ı inşâsı Kars'ın.
3. Kör olur kim etse eğri nigâhı
Şanlı ordumuzun yüksek penâhı
Doğu Türkiye'nin istinadgâhı
Harb için müsait esası Kars'ın
4. Nankördür buraya her kim taş atar,
Gittikçe şerefi ersumer artar
Hasan Hırkaani burada yatar
Ruhani kudreti şiması Kars'ın
5. "Dehan-ı Gürcistan ve Azarbaycan"
Hem "Dar-ül Fütuhât" meal-i unvan
"Mâden-i Ulemâ" dendi bir zaman
Bir iki değildir esması Kars'ın.
6. Nice Türk askeri hem zabitanı
Burda vatan için vermiştir canı
Yükselmiş toprağın şehitler fanı
Tarihte ünlüdür kavgası Kars'ın.
7. "Abo - Ağa" dahi "Osman Ağa" lar
"Mehrali Beğ" gibi meşhur simalar
Düşmanı yıldırır pekçok defal r
Gönüllü erbab-ı vefası Kars'ın.
8. "Kurbani", "Tüccari", "Bahri", "Zülfâli"
Saz şiirlerimizin ehl-i kemali
Sıla derdindeki bütün ahvalı
Yanıp dermiş "Ceyhun Baba"sı Kars'ın
9. Yetmiş iki tarihinde cihanı
Hayrette bıraktı yüksek nişanı
"Alp" ünvanını aldı büyüttü şanı
Kahramanca zâfer icrası Kars'ın
10. "Zivin" "Gedikler" ve "Yahni Zaferi"
Askerlikte bir celâdet eseri
Hain Rus askerini püskürttü geri
Şecaatlı "Kaptan Paşa" sı Kars'ın.

11. "Gazi Muhtar", "Kurt İsmail" Paşalar Aynı mevkilerde kazandı zafer Lâkin muhtazayı talih ü kader İstîlâ eyledi adası Kars'ın.
12. Doksan üçte nice şühedanları Dağılmış çok yere hanedanları Ölmüşe can verir gezen hanları Meshurdur her yerde sedası Kars'ın.
13. Hicretle Erzurum'da eylemiş karar Nazım ü nesri belîğ medhe sezâver Karahanzâde'den Cenab-ı Muhtar Muhterem musikişinası Kars'ın.
14. Berhayat Şevket Beğ her fende m-hir Hâlen asrımızda emsali nadir Hamîr gibi, Şadi gibi çok sair Yetiştirmiş hâk-i vefası Kars'ın.
15. Urus'un zulmü haddinden aştı Tam kırk sene halkı yandı - tutuştu, Şanlı bayrağını gene kavuştu Şükür kabul oldu duası Kars'ın
16. Neler çekti Milli Şûra zamanı Sever Abdullah Beğ el kahramanı Kırgından yağmadan başsız vatânı Kurtardı sağ kaldı çok nası Kars'ın.
17. Son kurtuluş günü teşrin otuzu Şanlı ordumuzla açıldı gözü Hamdüllillâh güldü milletin yüzü Zevk oldu çektiği cefası Kars'ın.
18. Ebedi kurtuldu hem birdenbire Kuvvetlidir Cumhuriyet bu sıra Bundan sonra kim göz dikse bu yere Başını ezmektir cezası Kars'ın.
19. Mutedildir soğuk ile sıcakı Yok arazisinin ucu-bucağı Yeni mektepleri bilgi ocağı Yeter hastasına devâsı Kars'ın.
20. Suyu âb-ı hayat ne dersene değer Akşam - sabah serin yelleri eser Güzel camileri, hoş minareler Yonma taştan çoğu binası Kars'ın.
21. Gönüldeki duyguları sezerler Garip şairlerin bağrın ezerler Her sokakta bölük bölük gezerler Az değil püsküllü belâsı Kars'ın.
22. Sokakları taştan, düzgün yolları Geniş bir ovadır sağ ve solları Renk renk her bahçede açmış gülleri Ruhu okşar zevk u sefası Kars'ın.
23. Yoksu, eniş yok her yeri dümdüz Delikanlıları kuvvetli, gürbüz Elektrik ile gecesi gündüz Göklere akseder ziyası Kars'ın.
24. Köyleri misafirperveri, gözleri tok Zahiresi mebzul, hayvanatı çok Otuna, südüne, yağına söz yok Gider çok diyara gidası Kars'ın.
25. Ahalimiz şöhret bulmuş her işte Esnafları doğru alış-verişte Çocukları zeki yaradılıştâ Namuskârdır bay ü gedası Kars'ın.
26. Tabii neş'esi ahlâka uygun Şâd gider buraya gelenler mahzun Her gelen seyyahı ederler memnun Gizli, âşikâre atâsı Kars'ın.
27. Halkevinde çok zevatı muhterem Gittikçe çoğalır erbab-ı kalem Belediye teşkilâtı muntazam Asıl zâde, reis, âzâsı Kars'ın.
28. Matbaa erkânı bütün pürhüner Müdür, muavinler hep âli güher "Doğuş" mecmuası kıymetli eser, Mümtazdır şive-i edâsı Kars'ın.
29. Âfetten saklasm Cenab-ı Yezdan Dönsün muradınca bu çarh-ı devran Halkı afiyetle yaşasın her an Yazdım hâlisâne kısa bir destan Affetsin dinliyen var ise noksan Fahri hemşehrillik ister her zaman HUZURİ âşığı şeydası Kars'ın. (5)

RAVZİ

Hayatı hakkında pek bir şey bilmiyorum. Bulamadım. Ama bundan birkaç yüzyıl önce yaşadığı muhakkak.

İşte Ravzi'nin KOŞMA'sı...

Yine baş kaldırdı Moskof kralı

Kaçma kâfir sana meydanımız var

Seninle eyleriz ceng ü cidali

Bu yolda ölecek kurbanımız var.

Kaldırdı sancağın Sultan Ahmed Han

Çağırıldı ocaklı, eyledi divan

Saf saf olup cümle geldiler heman

Ediler uğruna bir canımız var.

Açılıp al - yeşil bayrak dizildi

Her diyardan serdengeçti yazıldı

Boşandı aç kurtlar bendi çözüldü

Yelesi görünmez arslanımız var.

Yedi kral kalksa bozulur ırzı

İslâma yardımcı mevlânın feyzi

Seferdir Şühedâ menzili RAVZİ

Bu yola serfedâ imanımız var. (6)

ÂŞIK NİHANİ

Kars'ın Sarıkamış ilçesinin, Bardız bucağının, Güreşkin köyünde 1884 yılında doğduğu ve 1928 de sağ olduğu bilinmektedir.

Bardız'lı Nihani'nin Kars'ın Son Kurtuluş Destanı'ndan bir bölüm ahyorum aşağıya...

Bir destan söyledim son taarruza

İşimiz kerem ü ihšana döndü

Ganj Mevlâm fırsat getirdi bize

Ortalık cennet ü cihana döndü.

Son günde şâd etti ehli imânı

Ordumuz kurtardı Kars, Kağızman'ı

Bizden beylik dâvâ eden Ermeni

Ekinî biçilmiş hozana döndü.

Yaşasın ordumuz merdoğulu mertler

Topçu süvarimiz kurd oğlu kurtlar

Piyade fırkası dini pulatlar

En küçük neferi aslana döndü

Kemal Paşa teşkilâtı bitirdi

Kâzım Paşa Pasinler'de oturd

Halid Beğ kurt gibi sürdü götürdü

Sonra yalın kılıç Yunan'a döndü

Der NİHANİ dem ü devran bizimdir

Yüz on dört süre Hak Kur'an bizimdir

Düşman hep mahvolur vatan bizimdir

Hamdolsun vaziyet sağ yana döndü. (7)

MURAT ÇOBANLAR

Arpaçay'ın Kıraç köyünden olan ve Seferberlikten bu yana Kars'ta oturan Âşık Gülistan Çobanlar'ın oğlu ve "Devrânî" tapşırmasını kullanan 1940 doğumlu Murat Çobanlar; 24 Eylül 1957 de Kars Lisesi öğretmenlerinin de bulunduğu bir kahvede "Ozanlar Yarışması" birinciliğini aşağıdaki şiiriyle almıştır. Kars'lı ozanların en genci ve umud vereni olan M. Çobanlar'ın coşkun yetenek ve gücünü şiiri okuyunca siz de anlayacaksınız.

Kudrettendir kal'a, burcu, temeli

Buluğa başverir şanlı Karsımız.

Yüzyıllar boyunca düşmana karşı

Göğüs gerer, durur şanlı Karsımız.

Her cenkte eriliğin yayar cihana

Yirmi dört saatte hazır düşmana

Süngü takar önden girer meydana

Şanlı yurdu korur şanlı Karsımız

"Şehidler yatağı, gaziler yurdu"

Saldıran düşmanın ağzını kırdı

Kaç kere Moskof'u yerlere serdi

Kasdedeni vurur şanlı Karsımız.

Burada açılmış Resul sofrası

Bereketli dağı, taşı, ovası

Hasanı Hırkanî baş evliyası

Pir erenler görür şanlı Karsımız.

Çok yerler dolaştım, görmedim eşin

Ayrı ayrı tadı yazın, kışın

DEVRANİ : Mevlâm bozmasın işin Murad alır, yürür şanlı Karsımız. (8)

KEMAL GÖKYER

Kemal Gökyer 1912 doğumlu olup Kars'ın Bayrampaşa Mahallesi'nde oturmaktadır. Kars'ın Son Kurtuluşunun 35. yıldönümünde (30 Ekim 1955) bu münasebetle Kars Belediyesi mikrofonundan kutlama şiirleri okunmuştur. Bunlar arasında en beğenileni aşağıdaki okuyacağımız K. Gökyer'in değişti olmuştur :

Bugün kurtuluş'un yıldönümüdür

Sen yine neş'elen, gül güzel Karsım.

Türkünsün ebedi Türk kalacaksın

Sen yine neş'elen, gül güzel Karsım.

Ufkunda parlarken yıldızla hilâl

Kal'anda şereftir o yüce Celâl (**)

Andiçtik : Uğruna kanımız helâl

Sen yine neş'elen, gül güzel Karsım.

Toprağında yatar bunca şehitler

Yaylanda beslenir koç - koç yigitler

Yediden yetmişe bunu öğütler :

Sen yine neş'elen, gül güzel Karsım.

Kars, Türk'ündür; başka yâdın olamaz

Arslan yatağına "ayı" gelemez

Hangi çalgın bunu böyle bilemez

Sen yine neş'elen, gül güzel Karsım.

KEMAL GÖKYER söyler günde bin kere

Mehmetçik var, kim göz koyar bu yere ?

İbret olsun en son düşmana, Kore

Sen yine neş'elen, gül güzel Karsım. (9)

(*) Bahri'nin her şiirinin başlangıcındaki (birinci dize) düşman sözcükleri (Moskof) şeklinde de olabilmektedir.

(**) Kemal Gökyer'in şiirindeki "Celâl" sözcüğüyle iç kalede yatan evliya Celâl Baba'ya işaret edilmektedir.

*

(1) Nebahat Kırzioğlu - Türk Dili Dergisi - Ağustos 1964.

(2 - 3) Tahsin Banguoğlu - Ülkü Dergisi, 16 Ağustos 1942.

(4) İsmail Aşıkoğlu - Âşık Şenlik, Kovan Yayınevi, 1964.

(5) Hikmet Dizdaroğlu - Yusufeli Huzurî, Halkevi Yayınları, 1949. Ankara.

(6 - 7) Mehmet Gökbal - Kahramanlık Şiirleri Antolojisi, Varlık Yayınları, 1961.

(8 - 9) Mehmet Yemenhalifeoğlu - Türk Kültürü - Ağustos, 1964, Kars Armağanı B1.

Halk Hikâyelerinden Resimlerle :

Ferhat ile Şirin

Yazan : Malik AKSEL

Diyarı Horasan'da büyük bir şehir vardı. Bu şehrin etrafı bağ bağçe gül, güllüsten idi. Padişah olan Mehmene Bânu'nun kız kardeşi Şirin güzellikte güya Züleyhayı sâni idi, kaşları keman, bir âfeti zaman, henüz on dört yaşında devlet tacı başında bir dilber idi.

Mehmene Bânu mimar başı Behzat'ı çağdırtıp ona bir köşk ısmarlar. Behzat oğlu Ferhat da babası gibi hünerli idi. Güzellikte ise, (kitaplara göre) daha on beş yaşında, kaşları siyah kirpikleri siyah, yanakları gül, gözleri mahmur, simüten kâfur beden bir afitap idi, kim yüzüne bakarsa can ve gönülden âşık olurdu.

İşte bunlar, baba oğul o köşkü nakş etmekte iken birgün Şirin nazenin köşkü seyretmeğe gelüp Ferhat'ı görünce, ona âşık oldu. Böylece Şirin kendini toplayıp Mimarbaşına etti : "Bunlar kaç nakkaştır." Mimarbaşına da : "Sultanım bunlar iki nakkaştır ve hem baba oğuldur. Babasının adına Behzat, oğluna Ferhat derler" dedi. Şirin'in içine bir aşk ateşi düşüp sabra kararı kalmayup bir bahane ile bir altın turunc alup Ferhat'a nezaketle (!) kendini gösterdi altın turuncu attı. Ferhat bu turuncu yere düşürmeden tuttu. O da ona bin can ile âşık oldu. Yine bir defasında da Şirin'i görünce altın nakış kalemi yere düşürüp

aklı dairesinden çıkup bayıldı. Şirin ol halini görüp fırsatı ganimet bilüp hemen gül yanaklarından birkaç buse alup saraya döndü. Ferhat'ın aklı başına gelince bir kâğıda altın ve lâcivert boyalarla Şirin'in tasvirini yaptı. Akşam, sabah ol tasvir bakup gönül eylerdi.

Birgün Şirin bu köşkün önünden bir derenin akmasını Mehmene Bânu'dan dileyince Mehmene Bânu tellâllar çıkarup "Herkim şol dağı delüp köşke su getirirse ne muradı varsa veririm" der.

Ferhat Mehmene Bânu'nun huzuruna çıkar, bu işi başarabileceğini söyleyerek dağın yamacına gelir, eline külüngünü alarak bir ah!.. çeker, ağzından, burnundan aşk alevleri çıkar...

Resim : 2

Şirin'in bir has hazinedar(!) cariyesi vardır, adına Selvinaz derlerdi, anın eliyle Ferhat'a şekerli taam gönderir. Ferhat ise şöyle söyler : "Ey cariye bu yemeği ve şarabı (!) benim için getirdin ise şunu bil ki, ben şimdengeri dünya taamı yemezim, zira ben aşk şarabından ve canan kokusundan tok olmuşum". Cariye yemekleri geri götürüp bu sözleri Şirin'e anlatır. Şirin'in âhu gözlerinden dolu daneleri gibi yaşlar akup o da öyle bir ah! çeker ki, sarayın tavanı tutuşacaktı.

Bundan sonra gizlice Şirin, Ferhat'ın yanına gelir. Karşılıklı sazlar, sözler ederler. Birbirlerine sarılırlar, Kırk gün sonra da su

Resim : 1

ARAŞTIRMALARI

köşkün önünden geçer. Mehmene Bânu artık Ferhat'a sarayda bir yer verir, hizmetine cariyeler ayırır, yemekler gönderir fakat bunların hiçbirine iltifat etmez. Birgün Şirin dayesini kandurup has bahçede Fer-

Resim : 3

hat ile buluşur, içüp eğlenirler... Mehmene Bânu bunu işidince Ferhat'ı demir kalede zincire urdurur...

Şirin'in nedimesi Selvinaz Ferhat'ın Demirkalede yazmış olduğu şiirleri gizlice çalıp Şirin'e götürür.

Hikmeti Huda Mehmene Bânu bir gece korkulu bir rüya görür Ferhat'ı zindandan çıkarır. Ferhat bu defa şiirler okumağa başlar, dağlarda dolaşır, canavarlarla arkadaşlık eder; yılanlar, kaplanlar karşısında divan dururlar... Günlerden birgün oturduğu mağaraya Şirin'in resmini yapup teselli bulacağını düşünür. Fakat iki gönül bir olunca cihan halkı düşman olur.

Hürmüz Şah, Ferhat için Mehmene Bânu ile muharebe (!) eder. Şirin bir ara iki yüz batmanlık güllük ile Ferhat'ı görünce bir ah edüp feleğin ayinesin siyah eyler. Bu sırada iki tarafın namlı pehlivanları çıkup birbirleriyle mücadele ederler. Fakat asil güçlük Hürmüz Şahın oğlunun da Şirin'e âşık olmasıdır. Halbuki babası Ferhat'a acıdığından Mehmene Bânu ile döğüşmeği göze almıştır. Her ne kadar "Sen padişahzadesin, sana yakışmaz bir nakkaşı seven kadını almak" demişse de oğlu Hüsrev bunu dinlememiştir.

Ferhat'ın zehirlenmesine karar verilir.

Bir kocakarı bir tabak lokma alarak Ferhat'a : "Şimdi sarayın yanından geliyorum Şirin merhum olmuş, bu lokmayı bana verdiler, sana getirdim", der. Bunun üzerine Ferhat, "Bana dünya haram olsun deyüp elindeki külüngü havaya atup başına çarpar.

Acuze kadın hemen seğirdüp şahı müjdeler. Gülbeyaz bu haberi ağlayarak Şirine söyler. Bu defa Hüsrev'in validesi bir tahtirevanla Şirin'i Ferhat'ın bulunduğu yere getirir. Şirin Gülbeyaz'a "Beni artık duadan eksik etmeyin, Mehmene Bânu'ya haber salın beni Ferhat'ın yanına defnet-sin", dedikten sonra belindeki gümüş hancı çıkarıp göksüne saplar. Tam bu sırada da dağdan bir arslan acuze kadına hücum ederek onu parçalar. Hikâyeyi özetlediğimiz kitapta şöyle bir not vardır (*).

Diğer taraftan bu hikâyeye Amasya'da geçmektedir. Amasya Ferhat'ın hâtilarıyla doludur. "Guhibistun dağlarının başlangıcı Ferhat Dağı sonuna Guhibistun dendiği bazı Arabça coğrafya kitaplarında görülmüştür", diye Amasya Tarihinin birinci cildinde geçer.

Resim : 4

"İran Şahı Husrev Perviz Amasyayı işgal ettiği zaman Ferhat'ı vali yapmış ve o devirde su getirmiş" diye de aynı kitapta yazılar vardır.

Yine bir rivayete göre de Husrev Perviz'in sevgilisi olan Şirin'e Ferhat da âşık olunca Ferhat bir dağın arkasına atılmış orada bağlanmış iken bir yolunu bulup dağ delerek sevgilisine ulaşmak istemiş.

Ferhat hikâyede ressam olarak gösterilmekle beraber bazı eserlerde hükümdar oğlu olarak gösterilir. Nitekim Ali Şirnevai'de Ferhat Çin hükümdarının oğludur.

İstanbul'da eski Acem çayhanelerinde İran, Turan savaşlarını dair resimlerde de İma Türkler İranlılara yenilmedi. Dinin milliyet duygularını geride bıraktığı çağlarda Azerbaycanlı Şii Türkler Farsça bilmemelerine rağmen hep Acemden yana idiler. Türü konular arasında resimlerde de aynı birleşik olaylar gözden kaçmazdı. Şirin bu iki ulusun âdeta tek bir sevgilisi idi. Duvar resimlerinde haddinden fazla iri gözlerle, kalın kaşlarıyla, dağınık uzun saçlarıyla şark güzellik örneğini canlandırıyor. Bazan bu resimlerde Şirin'in vücu-

Resim : 5

du, elbisesi altından çıplakmış gibi görünürdü... Şarkın bu efsaneleşmiş güzeli, hatta güzellik tanrıçası Türk - İran sanatlarını yüzyıllar boyu etkilemekten uzak kalmadı. Topkapı Sarayında bulunan Ferhatname de buna örnek olabilir. Erdebili Arifi'nin bu eserinde Şirin hiç te İstanbul'daki taşbaskıldardaki Şirin'e benzemiyor, hatta açık saçık bir halde aşk hayatı sürdürebiliyor.

Ferhat güçlülüğü ve güzelliği ile ün saldığı halde bazı resimlerde bu çocuk âşık, sakallı, pala bıyıklı olarak gösterilmiştir. Halbuki metinlerde Ferhat'ın yüzünde erkeklik işaretleri olan sakal, bıyıklardan söz edilmemiş, kadınlık, erkeklik farkı el-

biselerle belirtilmiştir.

Sanatı nakkaşlık olan bu hak âşıkının bir mağaraya Şirin'in resmini yapması, onunla üzüntüsünü dağıtması resmin hi-hâye içinde değerini belirtir. Hikâyelerde güzeller önemli bir yer aldığından resim, güzeli yansıtan bir sanat oluyor. Sonuç olarak resim deyince güzel insan anlaşılıyor. Bununla beraber temel anlaşmazlık da burada, bir asıllada ile bir nakkaşın bir tutulması... Hikâyede ele alınacak bir nokta, toplumda sanatçının ödevinin büyüklerin emir ve arzularını yerine getirme zorunludur.

Önemli bir olay da Husrev ile Ezraka Cazu'nun döğüşmesi sırasında Husrev'in İsmiazamı söyleyerek kurtulmasıdır. Buna karşı Ezraka Cazu'nun da sihir gücü ile iki yüz batman ağırlığında gürzü havale etmesi, hikâyenin masal niteliğini alan yanındır.

"Faslı Ferhat", Dr. H. W. Dude'nin Nazif Efendinin eliyle yazılmış tek nüshadan kopya edilerek Karagöz'e uygulanmasıdır.

Karagözde : "Hacivat - Amasya şehrinde Harun namında bir bazirgân varmış, derviş ona bir muska verir, suyunu karısı ile içerler bir çocukları dünyaya gelir, adını Şirin korlar. Büyüdüğü zaman kendisine bir nakış ustası tutarlar. Günlerden birgün Şirin hanım, kızlar deyüp el çirup "şöyle bir gergefimi getirin" der demez, cariyeler gergefi getirirler. Nansuk tülben di alup türlü elvan ipliklerle şu benim arkamdaki köşkün resmini işler. Akşam olur Şirin'in pederi gelir gelmez "Ey benim velinimetim, eğer ben senin kızın isem şu köşkün resminde senden bir köşk isterim", der demez, ertesi gün köşkün temelleri atılır. O zaman nakkaşların piri olan Behzat oğlu Ferhat, her katı bir başka çiçek renginde yaparken şebboy çiçeğinin gölgesini sağdan vereceğine soldan vermiş.. Ferhat'ın mücevherli kalem elinde, altın boya çanağı yerde, perçemi bir omuzdan bir omuza, bembeyaz gömleğinin kollarını sıvamış elini şakağına koyup. "Ya dost, medet!" dediği zaman Amasya dağları inlerdi..."

Nihayet Şirin çarşafa (!) bürünüp kırk cariyeye yanında köşkün kapısına fermayış şal döşenmiş etrafa göz süzerek köşkün kapısına gelüp birinci kata çıkup Ferhat'ı görünce yerlere serilüp bihuş yatar... Şirin

Süpürge Bezetme

Derleyen : Gülâli AYDINOĞLU

Millî Folklor Enstitüsü Derleyicisi

Posof köylerinde yazın yağmur yapmadığı yıllarda çocuklar "Süpürge bezetirler, 5 - 10 çocuk birlik olup bir süpürgeyi allı - yeşilli poşularla süslerler. Süpürge nin boynuna kol gibi bir değnek bağlarlar. Bağlanan değneğin iki ucundan iki çocuk tutar. İki çocuk ta toplayacakları yağ ve unu koymak için kap alırlar. Bezeli süpürgeyi taşıyanlar önde kapları olan çocuklar onun gerisinde, diğer çocuklar arkada olmak üzere evleri gezmeğe başlarlar. Her gittikleri evin önünde hep bir ağızdan :

Anbarları dolu dolu,
Haroları bolu (bol) bolu
Hayvanları sürü sürü,
Evleri bereket dolu,
Allahtan bolca yağmur dile,
Aminnnn!...

Diye söylerler. Bunu 2-3 kez tekrar ederler, her kapıda. Evin kadını çocuklara yağ veya un verir. Bir maşrabaya da su doldurarak :

deyüp geçiverme ,ela göz, çekme burun, hokka ağız, bir karış gerdan, Sim pazular, pembe göğüs, endam aynası karın, turunç memeler, ayva göbek... Ferhat kendini iskeleden atup bir can ile âşık olur.

RESİMLER HAKKINDA BİLGİ

Resim 1 :

Resimde Şirin ile Ferhat görülüyor. Şirin at üzerindedir. Ferhat ise köşkü boyamaktadır.. Hikâyede güzelliği övülen ve on beş yaşında olduğu söylenen Ferhat, resimlerde hiç te bu yaşta ve tarif edilen güzelle benzemiyor. Özellikle hikâyelerde zaman anlamı gibi resimler de metinlere uymuyor. Taşbaskıldarda görülen özelliklerden biri de budur.

Resim 2 :

Elinde külünk ile kayaları delen Ferhat köşkün önünden su geçirmek gayreti içindedir. Burada âşık aynı kıyafette, köşk İstanbul konaklarını andırmaktadır.

Resim 3 :

Ferhat sevgiliden ayrı kalmıştır. Yalnız saziyla başbaşa değil türlü yaratıklar, hat-

— Allah böyle yağmur yağdırsın, diyerek süpürgeye ve çocukların üzerine suyu serper.

Böylece her evi gezen çocuklar, soncası bir evde toplanırlar. Topladıkları un ve yağı, yağlı çörek, yemek yaptırıp yerler ve yağmur yağacağına inanırlar.

POSOFTA HAYVAN SANCISINI TEDAVİ ŞEKLİ

Posof köylerinde sancılanan hayvanı iyileştirmek için, önce "Annenin ilki" dedikleri annesinden ilk doğan bir çocuk bulurlar. Annenin ilki, sancılanan hayvanın yanına gelir. Ve :

Ben annemin ilkiyim.
Dağda gezen tilkiyim.
Ben sancıya dermanım.
Sen çık, ben girem.
Sen çık, ben girem!

diyerek hayvanın karnının altından geçer. Bunu 7 kez tekrarlar ve hayvanın sancısının iyi olacağına inanırlar.

ta yılanlar, kaplanlar etrafını sarmış ona arkadaşlık etmederler. Burada görülen atların insancıl bakışları onların da âşıkane derece yakınlık gösterdiklerini belirtir.

Resim 4 :

Ferhat'ın elinde ok, başında börtük ile bir yeniçeri kıyafetinde hasmına karşı çıkması, hasmının da gürz, kalkan ile karşı koyması sahnesi eski kahramanlık çağlarını hatırlatır.

Resim 5 :

Bu bilinmeyen halk sanatçısının dramatik bir sahnesi olan resim, sanat bakımından üzerinde durulacak yapıtlardan biridir. Ferhat'ın sevgilisi uğruna başına külüngü vurma ve yere yıkılması gerçekten heyecan vericidir. Ferhat ile Şirin resimleri minyatürlerde görüldüğü gibi halk hikâyelerinde, ayrıca Karagözde de sık sık görülür. Bu konu Türk halkını hayli zaman etkilemiş, kahvehaneler, hanlar, dükkânlar dahi böyle resimlerle donatılmıştır.

(* İşbu hikâye bin ikiyüz yetmiş bir senesi İtografya tezgâhında tab' olunmuştur.

Sındırgı'dan Ninni ve Maniler

Derleyen : Gündüz ARTAN

İnni ninni ninnice
öl soğanlı bürülce
avrum yesin doyunca
inni yavrum ninni

ır tarlanın arpası
nasının körpesi'
yutayım seni
inni yavrum ninni.

Nenni nenni nen ister
Bey babasından don ister
Mavi donu beğenmez
Setre de pantol ister
Ninni yavrum ninni.

Bahçelerde salıncak
Eline verdim oyuncak
Daha uyumadı yumurcak
Ninni yavrum ninni.

Hamamın yolu otludur
Bebeğin altı b. ludur.
Uyusun da büyüsün
Ninni yavrum ninni.

Tahtalı beşik tavanda
Hanım annesi hamamda
Beybabası yab. nda
Ninni yavrum ninni.

SINDIRGI MANİLERİ

Acı biberim acı
Ocağa vurdum sacı
Merhametli Allahım
Acık da bana acı

Ah hıreze hıreze
Bindim kara kireze
Şu Sındırgı kızları
Yedi bin yedi yüze

Al giydim alsın diye
Mor giydim sevsin diye
Kimseler istemedim
Askerden gelsin diye

Aya baktım ayaklı
Kapıları dayaklı
Şu Sındırgı kızları
Hepsi elma yanaklı

Bahçelerde papatça
Açılır akça akça
Yaktın beni kül ettin
Kelem göbekli Hatça.

Çıktım şose yoluna
Sepet taktım koluma
Annem nerde görecek
Girdim yârim koynuna.

Dam üstünde kumuru
Ayakları yumuru
Sen almazsan ben var-
mam

Vallah kimin umuru

Evimiz önü fırın
Durun yengeler durun
Bizden size fayda yok
Oğlunuza kız bulun

Şarkışla'da Yüzük Oyunu

Derleyen : R. Sami HAMAMCI

Genellikle köy düğünlerinde geceleri oynanan oldukça eğlenceli oyunlardandır. Oyuncular için takımı yoktur. Odada bulunanlar karşıt iki gruba ayrılarak oynanır. Zamanı da sınırsızdır. Oyunun sabahlara dek sürdüğü de görülür. Acemi oyuncuları tez bitirirler oyunu. Eğlendirici, "eşek şakası" içinde bir oyundur. Bu oyunda kavga çıkaran o arkadaş kümesince temelli ihraç edilir. Oyunda seyirci yoktur. Odada olanların tümü oyuncu kabul edilir. Oyunun başlayacağı sıra oynamak isteyenler odayı terkederler. Yenilgiye uğrayan taraftakiler işkencelere katlanmak zorundadırlar.

Bu oyunu ben dört sene önce Sivas ilinin Şarkışla ilçesinin "DELIİLYAS" şimdi "Kasaba" köyünde öğretmen iken seyrettim, oynadım.

Gecenin geç vaktine dek halay, oyun faslı sürdü düğün odasında. Çalgıcılar biraz da kadınları eğlendirmek için çıktılar.

Gençler "yüzük oyunu" oynamaya karar verdiler. Küçük çocuklar ve oyuna katılmak istemeyenler dışarı çıkarıldı. İçerde kalanlar eşit sayıda ikiye ayrıldılar.

Başlıca oyun araçları şunlardır; kahve fincanları - dokuz tane -, büyükçe bir kalbur, ya da elek, geniş bir tül. Tül, ya da yaşmağa kalbur sarılır, bağlanır. Kalburun delikli kısmı üste gelecek şekilde düzenlenmelidir. Taraflar karışık oturmazlar. Fincanlara saklamak için büyükçe olmayan bir de yüzük bulunur.

Kura çekilerek oyunda ebe durumunda olacak küme bulunur. Ebe durumunda olacak kümeden bir kişi kalburun üstündeki dokuz fincan ve yüzükle dışarı çıkar. Fincanları kalburun üzerine kapar ve birinin altına yüzüğü saklar. İçeri getirip orta yere kor. Karşı kümedeki kişiler, sallamadan ilk kaldıracakları dört fincan içinde yüzüğü bulmağa çalışırlar. Yüzüğü aramada yararlanacakları yalnız ışıktır. Yüzüğü a-

Giden eşekli oğlan
Belî fişekli oğlan
İşaretten anlamaz
Eşek kulaklı oğlan

Kaşının karasına
Ben koymuş arasına
Az verdim çok yalvardım
Şu kızın anasına

Karyolamın demiri
Mangalımın kömürü
Ah ile mi geçecek
Güzellerin ömürü

Keten çuval sırada
Ne durursun orada
Oğlum askere gitti
Rahat edecek sırada

Köprü altında yıldız
Hoş geldin küçük baldız
Sen git de ablan gelsin
Duramiyom yalnız.

Maşınanın demiri
Küzu otta semiri
Ya geçerim ya geçmem
O da Allahın emiri

Oğlanın adı illez
Ünlesem buri gelmez
Atalardan kalma sözdür
Güzelin başı gülmez

Ördek suya dalmasın
Su yüzünde kalmasın
At sevdani ben çekem
Sana zahmet olmasın

Önüme köfün koydun
İçine tütün koydun
Tütün kökün kurusun
Yârime hasret koydun

Pazardan aldım deri
Beğenme gönder geri
İnkâr et gahar yeme
İçinde dursun sevi.

Sındırgıda pazarım
Kendim okur yazarım
Yolla yârim dünürünü
Vermezlerse kaçarım

Soğanı ince doğra
Geçerken bize uğra
En ucuz intizarım
Verem derdine uğra.

Tarlalar dizim dizim
Tamam oldu çeyizim
Sen de mi sevdalısın
Küle dönmüş benizin.

Tenekede gazım var.
Yazılacak yazım var
Koyver anam kolumu
İlk yârimde gözüm var.

Testi kaldırdım dolu
Fistanın tiren yolu
Almam diye nazlanır
Sanki vezirin oğlu.

Tütünü erdi derler
Ermeden kırdı derler
Şu deyusun kızımı
Sevmeden sevdi derler

Tütün diktim azmasın
Demir çapa kazmasın
Çok oğlan sevdim ama
Allah günah yazmasın

Tütüncü çardakları
Doldurun bardakları
Yârim tütün kıra kıra
İncelmiş parmakları

Güzellik
panyonuz
çin

kullanınız

Puro, sizi daha genç,
daha güzel gösterir...
Puro, cildinizi,
hayranlık yaratan
bir cazibe verir.

Bel köpüklü - Neftis kokulu

PURO

SİZİN ÖZ MALINIZDIR

rayan taraf ilk dört fincan altından yüzüğü çıkartabilirse kendilerine bir sayı kazandırmış olur. Hem de yüzük saklama sırası kendilerine geçer. Bulamazlarsa karşı küme-bir sayı kazanmış olur ve yüzük saklamaya devam ederler. Kendilerine sıra ile sekiz sayı kazandıran küme "KÜL ATMA" hakkını kazanır. Oyunun ilk eğlenceli cezalandırma şeklidir.

Cezalandırma şöyle olur. Kazanan taraftan halay çekebilen iki kişi kalkar, kapı yanına gider. Şöyle halay söylerler :

"Yağmur yağar sere serpe
Serpintisi bizim bağa
Gel bakalım ağa,

Adi söylenen kalkar, onların yanına gider. O gelirken halaycılar :

"Gelir amma nazlanır
Bir parça horozlanır
Koltuğuna karpuz gizlenir"

Halayını çekerler.

İşin daha şakalı olmasını isterlerse, halaycıdağı biri; "— Yahu, bu bizim oğlanın arkadaşığıdır", "— Bırakın canım, ne de yakışıklı çocuk. Sonra küllü küllü kız bulup da evlenemez, birakalım bunu", gibi sözler söyleyip onu bırakır, başka birini kaldırır. Bıraktıkları kişiyi, oturduktan sonra yine kadırdıkları olur. Oyunun ilk turunda yenilgiye uğrayanların hepsi, kül atma işi bitene dek yürek esmesi içinde tutulurlar. Yenen kümeden bir kişi de ocaktan temizce sayılan iki hapas küllü avuçlar, atacakları kişinin gözlerini yumdurarak yüzüne çarparlar. Kül atma işi bittikten sonra o yuma devam edilir. Oyun daha ateşlenmiştir.

Oyun eskisi gibi devam eder. Onüçüncü sayı kazanılınca "KARA SÜRME" gelir.

Onüçüncü sayıyı kazanan küme, üstte açıkladığımız halayla istediklerini getirirler öbür kümeden. Fincanlardan birinin altını mürekkep, ip boyası, koyun boyası, kurum; ne bulurlarsa boyayıp gelenin altına mühür gibi basarlar.

Kara sürme de bittikten sonra oyuna devam edilir. Alına sürülen boya silinmez. Oyun ondokuzuncu sayıya dek vardırılır. "MARS YÜZÜĞÜ" çektilir.

Fincanların altısı kaldırılır. Üç fincan

içine, yüzüğü, ondokuz sayı kazanan küme saklar. Karşı taraf yüzüğü ilk fincanda bulmaya çalışır. Bulamazsa mars yüzüğünü kaybetmiş sayılır, cezalandırılmaya geçilir. İlk çekişte yüzük bulunursa iki sayı kazanmış olur. Yüzüğü saklama sırası kendilerine geçer. Üç fincan içine yüzüğü onlar saklar bu kez. Üç fincana saklama işi kişi sayısı kazandırır. Yirmibir sayı oyunun sonudur.

Yüzük arama işi sabahlara değin sürer demistik. Arayıcılar hiç acele etmezler. Oyunu bırakıp sigara, çay içerler, oyalanırlar.

Kara süren taraf oyunda galip ise mesele yok. Oyunu kaybetmişse; alından kuruyan boyayı sıradan, dilleri ile yalayarak temizlemek zorundadırlar. Yalama işi birkaç devir de sürer bazan. Bundan sonra diğer cezalandırmalara geçilir.

Galip kümeden bir kişi berber olur. Eline fırça yerine yün, ya da kıldan örme çorap geçirir. Sabunlu su ile sakallar sabunlanır. O yün, ya da kıl çorabın acısı uzun süre unutulmaz. Traş işi bitmiş sayılır. Berber bir kişiyi traş ettikten sonra diğerlerinin yüzlerini "TERLERİNİ ALMA" adı altında aynı çorapla sürter.

Sıra buğday ölçmeye gelir. Bir tas ile yapılır bu iş de. Buğday ölçtüren taraf günlerce oturamaz.

Duvar örme gelir bundan sonra. Elinde araba oku ile içeri girer duvar ustası. Sıradan diz çöküp oturur hepsi de yenilenlerin. Araba oku ile hizaya getirilir oturanlar. Temel taşının düzgün olması için ok üstten kafalar eğdirilerek vurulur. Uzun boylulara üstten, kısa boylulara alttan karınlarına yumruk vurularak temel taşında düzgünlük sağlanır.

Temel taşı da atıldıktan sonra "ŞİLDİR-ŞİP" başlar. Yenilenler sırayla diz çöküp otururlar. Sıradan ad alırlar. Adlar sıra ile "ŞİLDİR", "ŞİP" olarak verilir. Galiplerden bir kişi idareci olur. "Şildir" deyince şildirler hep birlik yatarlar, "Şip" deyince şildirler kalkar, şipler yatar. Bu yorulunca ya değin sürer. Artık seyircilere tat vermez olunca oyuna son verilir.

Bu oyunda bazan, başından anlaşarak, ziyafetine çulluğuna v.s. oynandığı olur. Salt düğünlerin değil, kış gecelerinin de eğlenceli oyunlarından yüzük oyunu.

Kadın Halk Şairlerimizden :

Hacı Lûtfiye Hanım

Yazan : Selçuk ES

Sen bu toprağa hor bakma, altında neler yatar, diye hepimizin bildiği bir ata sözü vardır. İşte bunu şöyle söyleyebiliriz, "Dolaşan kişilere hor bakma; içinde ne cevherler bulunur". Tesadüfen bulduğum cevherli halk şairlerinden Konyalı Hacı Lûtfiye Hanımı okuyucularıma tanıtmak isterim. Şu satırların yazıldığından kendisinin haberi yok, belki istemez, gücenir. Fakat ben kendisinden özür dileyerek unutulup gitmemesi için, yakın arkadaşım Yorgancı Rahim usta aracılığıyla elde ettiğim üç destanını Türk Folklor Araştırmaları dergisi okuyucularına sunmak suretile şairlik kabiliyetini de belirtmeye çalışacağım. Sayın Hacı Teyze'nin destanlarını yazmadan evvel kısaca hayatından bahsedeyim.

Hacı Lûtfiye Hanım Konyalıdır. Konyanın Ulurmak Mahallesinde Hicri 1328 - Milâdi 1912 senesinde doğdu. Ulurmaklı Haydar Efendinin kızıdır. Mahallesindeki sibyan mektebinde tahsil gördü. Kur'an hocasına devamlı hafızlık payesine erişti. Küçük yaşta şiire karşı hevesi olup, irticalen bir çok koşma ve destanlar söylemiştir. Gelinlik çağında Konyanın tanınmış ailelerinden Lazoğullarına gelin gitti, çocukları oldu, torunlarını gördü. Hac farizesini ifa etti. Halen hayatta olup Konyada oturmakta, vaktini çocuklarıyla, torunlarıyla, ibadetle geçirmektedir. Bana bu destanları veren Yorgancı Rahim Kaldırım, kendisine çok hürmet gösterip takdir eder. Hacı Lûtfiye'nin onun için yazdığı bir destan ile diğer iki destan ve deyişini sunuyorum. Hacı Lûtfiye hanım çevresinde "Aşık Kızı" diye tanınır.

DESTAN

Yorgancı Rahim de bir büyük usta,
Motoru ardından yetişmiş Posta,
Pek çok hörmeti var ahbaba, dosta,
Mevlâ işlerini âsan eylesin.

Ona olan hiç kimseye olmadı,
Başına gelmedik kaza kalmadı (1).
Azrail geldi de canın almadı
Mevlâ ömrünü uzun eylesin.

Gelen misafire çebiçler asar, (2).
Koyun az gelirse keçi de keser,
Böyle koçağa kim, darılır küser,
Mevlâ h. nesinde daim eylesin.

Aşlı kök zadedir, doğrudur özü,
Gülmeyen insanı, güldürür sözü,
Üç yiğit oğlu var, üç yiğit kızı,
Mevlâ yazıların beyaz eylesin.

Kayını Sadettin, ileri geri,
Aba, eniştesi gözünün nuru,
Her nereye varsa sedirde yeri,
Mevlâ dost yanında aziz eylesin.

Aşık Kızı der ki bir yorgan aldım,
İkram ettiğine çok memnun oldum,
Caan-ı gönülden dualar kıldım,
Mevlâ rızasına mu(vaf)ık eylesin.

KONYADA KAPU CAMİİ DESTANI

Konya vilâyeti illerin hası,
Orta yerindedir, Kapu Camisi,
Ehli irfan milletinin hepsi,
Ne güzel camidir, Kapu Camisi.

Üç yerinde vardır ulu kapusu,
Mevlâ'dır hem senedi, tapusu,
Allahım der kullarının hepsi,
Ne güzeldir Konya Kapu Camisi.

Minaresi arşa doğru uzanır,
Etrafı Kandillerle bezenir,
Nice canlar görmesine özenir,
Ne hoş camidir şu Kapu Camisi

Ortasında kürsü şerif düzlüdür,
Kubbesinde büyük dua yazlıdır,
Her safında evliyalar gizlidir,
Böyle bir camidir Kapu Camisi.

Uludur mihrabı, hem de muteber,
Mihrabın sağında bir güzel minber,
İçinin kokusu, misk ile Anber,
Ne hoş bir camidir Kapu Camisi.

(1) Rahim usta iki motor ve bir otomobil kazası geçirdi.

(2) Konyada bir yaşındaki keçiye çebiç denir ve tandırda pişirilene çok makkûl yemek sayılır.

Vakit, vakit mukabele okunur,
Hafızların sesi cana dokunur,
Büyük, küçük günahları dökülür,
Böyle bir camidir, Kapu Camisi.

Kapu Camisine müminler gelir,
Ülema kürsüye çıkar vâz verir,
Vâzı dinleyenin, kasveti erir,
Ne hoş camidir şu Kapu Camisi.

Erkek, dişi cemaati sayılmaz,
İbadetin lezzetine doyulmaz,
Namaz kılmak ile insan yorulmaz,
Ne hoş bir camidir, Kapu Camisi.

Bunları söyleyen bir Aşık Kızı,
Hakkın huzurunda ak olsun yüzü,
Tanrı günahlardan korusun bizi,
Ne hoş bir camidir, Kapu Camisi.

ÇİÇEKLERİN DİLİ İLE KONYA ÇİÇEKÇİLERİ

Yıldız der ki açarım,
Her çiçeği geçerim,
Çiçekçiler içinde
Kenan zadeyi geçerim. (1).

Ortancayım, Ortanca,
Gülüm yaprağın gonca,
Senden evvel Zahit var (2).
Kasalma Kenan amca.

Uzaktır Köprübaşı, (3)
Bahçesi güne karşı,
Çiçekçiler içinde,
Ahmet çiçekçibaşı (4)

Bora Hınçer Evlendi

Dergimizin Yazı İşleri Md. Bora HINÇER, 12 temmuz 1968 günü saat 17.00 de Beyoğlu Evlendirme Dairesinde, seçkin bir davetli huzurunda yapılan nikâh töreniyle, Ecz. Bn. Selmin HINÇER (YUZAK) ile evlenmiştir.

Genç çift e ömür boyu mutluluklar dileriz.
T. F. A.

Güvercinler uçuyor,
Tüylerini saçıyor,
Apalının bağında (5)
Ne çok çiçek açıyor.

Konya Saray çarşısı,
Hükümetin karşısı,
Bakırcı dern'e daldı (6)
Viran kaldı bahçesi.

Civelek hacca gitmiş,
Hakkın emrini tutmuş,
Civeleğin evinde, (7)
Ağaç gibi gül bitmiş,

Kahve sürdüm pişiyor,
Havuz doldu taşıyor,
Lâzoğlunun evinde (8)
Küpeliler çoşuyor.

Çiçekçiler yarışır,
Rıza bey de karışır, (9)
Kara Miktadın evinde (10)
Açan çiçek buruşur.

Sözkesen yoldan gelir, (11)
Pazardan çiçek alır,
Yarışmaya girince,
Alemden arda kalır.

Bahçivannın can Ahmet (12)
Bağında olur sohbet,
Müşabaka yaklaştı,
Üzülüp çekme zahmet.

Aysapla çiçek eker (13)
Varanım yüzüne bakar,
Aşık Kızın görünce,
Küt, küt yüreği atar.

- (1) Manifaturacı Kenan zade Ahmet Bey
- (2) Konya çiçek mütahassısı Müze çiçekçisi Zahit Bey.
- (3) Konyada bir semt adı.
- (4) Terzi Ahmet Sinan
- (5) Avukat Mehmet Ali Apalı
- (6) Saray oteli sahiplerinden Mustafa Gör-güllügil.
- (7) Manifaturacı Hacı Salih Civelek.
- (8) Destanı yazan Aşık Kızının evi.
- (9) Çiçek meraklısı Komsu bir zat.
- (10) Kunduracı merhum Kara Mithat.
- (11) Kunduracı İbrahim Tavukçu.
- (12) Matbaacı Takva (Ahmet Bahçivan)
- (13) Ayşe Abla Aşık Kızının komşusu.

Çocuk Eğlenceleri :

Sivas Çocuk Oyunları

Derleyen : Doç. Dr. Şükrü ELÇİN

[Aşağıdaki oyunlar, Gülsevil Tataroğlu, Sezer Yaraş ve İbrahim Cılga'dan 1967 yılında tesbit edildi.]

I. Aç Kapıyı Bezirgânbaşı :

İki kişi, karşılıklı, birbirinin ellerini tutar. Bunlar kapıcıdır. Kapıcıların kolları altından geçecek çocuklar kuyruk olurlar. Kuyruğun başındaki bezirgânbaşı kapıcı-lara yaklaşık kendine hâs bestesiyle şu sözleri söyler :

- Aç kapıyı, bezirgânbaşı, bezirgânbaşı.
- Kapıcılar cevap verirler :
- Kapı hakkı ne verirsin, ne verirsin.
- Bezirgânbaşı cevap verir :
- Arkamdaki yâdigâr olsun, yâdigâr olsun.

Kollar yukarı halkar. Bezirgânbaşı ile arkasındaki çocuklar geçmeğe başlarlar. Sıra sonuncu çocuğa gelince kapıcılar onu kolları arasına alırlar ve kendi arkalarına geçirirler. Böylece bütün çocukları kafilden kaparlar, yalnız Bezirgânbaşı kalır.

II. Üşüdüm :

7 - 8 çocuk birbirlerinin kollarına girerek bir grup teşkil ederler. Grupun 1 - 2 metre karşısında bir çocuk ayrı durur. Sonra, sıra halindeki çocuklara doğru yavaş yavaş yürüyerek âhenkli bir sesle söylemeğe başlar :

- Üşüdüm, üşüdüm,
- A benim cânım, üşüdüm,
- Karşı taraf cevap verir :
- Kürkün giy, kürkün giy.
- A benim cânım, kürkün giy.
- Kürküm yok, kürküm yok,
- A benim cânım, kürküm yok.
- Alsan a! Alsan a!
- A benim cânım alsan a!
- Param yok, param yok,
- A benim cânım, param yok.
- Çalsan a, çalsan a,
- A benim cânım çalsan a!
- Nerden, nereden?
- A benim cânım nereden?
- Saraydan, saraydan,
- A benim cânım, saraydan.

— Sarayda ekerler, biçerler,
En güzel kıızı seğerler.

Bu son sözden sonra tek çocuk karşısındaki gruptan birini seçerek yanına alır. Yukarıdaki konuşma yeniden başlar. Konuşma bitince tekrar bir çocuk bu tarafa seçilir; karşıda bir kişi kalıncaya kadar oyun devam eder. En sona kalan çocuk seçilemediği için "çürük elma" olmuştur. Herkes "çürük elma" diyerek onun etrafını çevirir.

III. Ebe beni kurdtan kuşa kapırma :

Çocuklar birbirlerinin bellerinden tutmak suretiyle dizilirler. En önde duran çocuk ebedir. Arkasındaki çocukları karşıdaki kurdan korumakla görevlidir. Kurd olan devamlı surette diziyi saldırır ve en gerideki çocuğu kapmak ister. Ebe ile kurd mücadele ederken diğer çocuklar hep bir ağızdan : "Ebe beni kurdtan kuşa kapırma" diye bağırır ve sağa - sola kaçırlar. Nihayet kurd birer birer çocukları kapmak suretiyle diziyi bitirir, oyun da bitmiş olur.

IV. Al beni arkana :

İkiçocuk sırt - sırta verir; kollarını arkadan birbirlerine geçirirler. Biri eğilir,

Dergimiz 20 yaşında

Ağustos 1949'da yayım hayatına atılan dergimiz, bu sayısıyla, yirminci yıla girmiştir. Aradan geçen on dokuz yıl içinde Türk Folkloru'na elinden geldiğince katkıda bulunan **Türk Folklor Araştırmaları**, bunun sevinci ve mutluluğu ile, saygıdeğer okuyucularına teşekkürü bir borç bilir.
T. F. A.

diğerini sırtına alır. Bu durumda, alttaki sorar, üstteki cevap verir :

- Gökte ne var ?
- Gök boncuk.
- Üstteki :
- Yerde ne var ?
- Yeş boncuk.
- Altta ki :
- Anan ne pişirdi ?
- Tarhana.
- Altta ki :
- Al beni arkana...

Bunun üzerine üstteki hızla eğilir, alttaki üste çıkar. Aynı sorular yeniden tekrar edilir. Oyun böylece devam eder, durur.

V. Aşık oyunu :

Oyuncu sayısı oyuncular tarafından sınırlanır. Her oyuncunun bir "eneke" si vardır. Eneke, oyunda devamlı olarak oyuncunun elinde olan yan tarafı taşta sürülerek düzleştirilmiş bir aşıktır. "Eneke" bazen "kursunba" olur. Aşığın içi oyulur ve içine kurşun eritilerek dökülür. "Eneke" nin bu şekline "kursunba" denilir. Kurşun dökülmesi "eneke" nin ağırlaşmasını temin eder. Ağırlık "şek" gelmesine yardım eder. Oyun sırasındaki aşık, oyuncu tarafından atıldıktan sonra düzleştirilmiş tarafları üzerine düşer ve kalırsa bu şekline ve haline "şek geldi" denilir. Bunun gibi, aşığın içe doğru oyuk görünen yüzü üst tarafa gelirse buna "çık"; dışa doğru yuvarlaklaşmış yüzü gelirse buna da "tok" derler. Bu kelime konuşmada "dok" şeklinde kullanılıyor. Diğer taraftan aşığın "şek" halinde üste gelen kısmının aksi tarafı üste gelirse buna "kazak", "gazak"

denilir. Bu, oyuncunun lehine değildir, bir şey kazanamaz.

Oynanma şekli :

Oyuncular kaçına oynayacaklarsa (meselâ, birine, ikisine, üçüne vb. gibi) o kadar aşığı yanyana bir küme halinde dizerler. Oyunculardan ilk başlıyan "eneke" sini, aşıkların bulunduğu yerden 1, 1,5 metre uzağa atar. Bu atma olayına "uçmak" denilir. Uçulan yerde aşık "şek" gelirse, oyuncu oradan "eneke" sini aşıklara doğru atar. Onları vurmağa çalışır. Aşıkları vuramazsa diğer oyuncu, aşıkların bulunduğu yere ayağını koyarak "eneke" siyle diğerinin "eneke" sini vurmağa çalışır; vurursa oyun onun olur. Yere konulan (dikilen) aşıkları vuran oyuncu alır. Yeniden aşıklar dizilir ve yeni bir oyun başlar. Şayet ilk oyuncu, uçtuğu yerden toplu halde duran aşıkları vurursa kendi "eneke" sinin "çık" liğine veya "tok" luğuna göre diğer benzer hale gelen aşıkları alır. "Eneke", "şek" gelirse oyuncu kendi "eneke" siyle diğer aşıkları karıştırır ve eli ile topluca yere atar; "eneke"-sine benzeyen şekilde olanları alır. "Eneke" "kazak" gelirse hakkını kaybeder. Yine "eneke" sine benzeyen olmazsa (tok veya çık) olmazsa hakkı kaybolur. Diğer oyuncu "eneke" siyle aşıkları karıştırır, yere atar ve benzeyeni alır. "Şek" se "eneke" bir daha atar. Benzeyen yoksa veya "eneke" "kazak" gelirse oyuncu hakkını kaybetmiş olur. Atış sırasında "eneke" ye benzeyen aşık varsa "onu" denilir. Benzeyen alınır, benzeyen yoksa ona "Onsuz" adı verilir.

Not : Bu oyun, bir daireyi bölen çizgi üzerine aşıkların dizilmesi ile de oynanır.

Kandıra'dan Masallar :

(Anlatan: İsmail Sarıoğlu. Derleniş yeri ve yılı: Kandıra - Bakurlu Köyü, 1958).

Var varanın, sür sürenin diyelim. Bu gün de ön üçlerden söz edelim. Devran ol devran, döner dolap gibi. Sütçü beygiri değil, sanma öyle: bizimkisi bir lâife. Sonacıma e-fendim, asmada asılı kabak. Aman ne kabak ne pek oynak. Sözü uzattık. Tasmada tazi, elinde sazi. Vuralım teline, masalımz biline. İmdi oturalım ocak başına, kurahım sözü masal taşına.

Bir varmış bir yokmuş. Efendim, evvel zaman içinde Allah'ın kulu çıkmış. Öyle bir zaman gelmiş, öyle bir zaman gelmiş ki; ortalık karınca gibi insan kaynarmış. İşte böyle zamanlardan birinde bir adamın on üç çocuğu varmış. On üç çocuk, dile kolay bu. Her biri birer değirmen taşı. Yaşamak için yemek gerek. Ne etmeli ne eylemeli diye babaları kara kara düşünmüş. Kara taşta dert yanmış, derdine yanar olmamış. Karakoyunu çalmış, ama o da karşılık vermemiş. Çaresiz kara kuşla kırala haber almış, haber gene almamış. Çalmadık kapı, aşınmadık eşik bırakmamış. En sonunda e... demiş mertli başım, seninle dir sağım. Göster bana yolunu. Akli ona ormanı göstermiş. O da çocukları

Onüçler

Derleyen : Numan KARTAL

yanına alıp ormana çalışmaya gitmeye karar vermiş. En küçük çocuğun adı da Onüçmüş.

Bunlara ak pülçekli, kara yazmalı ve de kara yazgılı anacakları da birer kolaç (mısır unundan yapılan mayasız ekmek) yapmış. Birer elde baltalar, birer elde kolaçlar, koyulmuşlar dağ yoluna. Az gitmişler, uz gitmişler, derken bir tepeye gelmişler. Atalar sözüdür: yürüyen yol, evlenen döl alır. Bunlar da yürüyüp yol almışlar. Bir iyice de acıkmışlar. E... demişler, karnımız zil çalıyor, yiyeğim bunları. En küçükleri Onüç atılmış, yol uzun; gün kısa, Gide gide acıkırsınız, uzun uzun uzar sonra halsiz kalırsınız. Acele etmeyin, bu tepeyi de aşalım, ondan sonra karnımızı doyuralım, demiş. Öyle de yapmışlar. Sonra da üstüste yedi tepe aşmışlar. Ama iyice de yorulup acıkmışlar. En sonunda bir buğday tarlasına rast gelmişler. Ormana diye çıktık, ekin tarlasına denk geldik. Haydi biçelim ekini demişler.

Tarlanın kenarında oraklar varmış. Almışlar orakları ellerine, başlamışlar ekini biçmeye. On üç kardeş on üç köşeden on üç orak sallamış, evvel Allah iki saatin içinde tarla haklanmış, Meğer tarla da beyinmiş. Bey, onları görmüş, beygirine binip yanlarına gelmiş. Neden biçtiklerine dair bir iyi-

cene sorup sual etmiş. On üç atılmış, beyim, benim canım, demiş. Yürüdük, yol aldık. Yemedik, karnımızdan zil çaldık. Anlamış bey. Gel çocuğum buraya demiş. Onüç gitmiş. Bey bir kâğıt yazmış, atı ile evine yollamış.

Onüç dört nala koşarak, tozu dumana kararak eve gelmiş. Kapıyı vurup hatun bacıya kâğıdı vermiş. Hatun söz etmemiş, atın heybelerini ağzına dek bir iyicene doldurmuş. On üç gelmiş geri, doyumşular mideleri.

Akşam olmuş. E... demişler, ekmek veren, bize can veren beyimiz, bizler ne yapacağız bu akşam. Hep beraber eve gelmişler. Uykuya dalmışlar. Dalmışlar ama yatmadan önce odanın altın kapı tokmağını görmüşler. Gece yarısında yataklarından kalkmışlar, kapının altın tokmağını aşırıldıkları gibi kaçmışlar.

Sabah olmuş, bey kalkmış. Bir de ne görse, kapı tokmağı yok. Aldırma-mış. Onlar bilir, demek başlarına geleceklere razı olmuşlar, demiş. Meğer tokmak tılsımlı imiş. Gün ortasında (öğle vakti) onu çatlar, yedi dağı aşmadan helâk olurmuş. On üçler de öyle olmuş.

Tevekkeli dememiş ataları. Bu dünyada eden bulur.

Onlar maf (mahf =perişan) olmuş bu dünyada. Darısı doğru yolda olmayanlara.

Yıllık aboneli : 12,
altı aylık aboneli : 6
liradır.
Yurd dışı senelik abone :
\$ 3, 5 1

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

Sahibi : İHSAN HİNÇER
Yazı İşlerini Fiilen İdare Sorumlu Yönetmen :
BORA HİNÇER

Mektup ve havale için adres : Posta Kutusu : 46, Aksaray — İstanbul. Tel. : 22 49 74

Basılmıyan yazılar
istenince geri gönderilir.
Dizgi ve baskı :
HALK MATBAASI
İstanbul

Bize gelen KITAPLAR

● Mehmet Ali ŞEVKİ : "Osmanlı Tarihinin Sosyal Bilimle Açıklanması". Önsöz : Prof. Nurettin Şazi Kösemihâl, eserin bugünkü dile aktarılması Dr. Muzaffer Sencer tarafından, Elif Yayınları, No. 22. 20 x 14 Cm. boyunda, 366 sayfa, 18 lira.

● Hayrettin TOKDEMİR : "Kocabey". Şiirler ve şairin doğduğu Şavşat'ın Kocabey köyündeki anılarının ve mahalli deyim ve geleneklerinin açıklamaları. İsteme adresi : H. Tokdemir, Gevher Nesibe Sağlık Eğ. Enstitüsü, Cebeci - Ankara. 17 x 12 boyunda, 48 sayfa, 250 kuruş.

● Prof. Dr. Faruk SÜMER : "Oğuzlar (Türkmenler)". Tarihleri, Boy Teşkilâtı, Destanları, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Yayınları : 170. İçindekiler, Önsöz, Giriş'den sonra Oğuzların Tarihi, Boy Teşkilâtı ve Boylar, Destanları bölümleri ile Oğuz Boylarına Ait Yer adları, Resimler, Bibliyografya, Dizin

ve bir şema ile iki harita. XXIV + 522 sayfa, 25 x 17 cm. boyunda, 56 lira.

● Talât Sait HALMAN : "Can Kulağı". Şiirler, Yeditepe Yayını, No. 171. 19 x 14 boyunda, 48 sayfa, 300 kuruş.

● Suat TAŞER : "Hayret Bey'in Serüveni". Şiirler, Yeditepe Yayınları, No. 172. 20 x 14 boyunda, 80 sayfa, 400 kuruş.

● Robert Kolej Yüksek Okulu : "RK İzlerimiz, 68". Şiirler ve yazılar, biyografiler, 22,5 x 16,5 boyunda, 88 sayfa.

● M. Âdil ÖZDER : "Yusufeli'li Aşık Muhibbi ve Mevlid-i Şerif". Ölümünün 100. yılında. Yusufeli - Demirkent Köyü Kalkındırma ve Güzelleştirme Derneği Yayını : 1. 24 x 17 boyunda, 32 sayfa, 250 kuruş.

● İlhan BERK : "Dünya Edebiyatında Aşk Şiirleri". Varlık Büyük Cep Kitapları : 71. 17 x 12 boyunda, 72 sayfa, 2 lira.

● Nurullah ATAÇ : "Sözden Söze - Ararken". (Bütün Eserleri 3 - 4) Varlık Bütün Eserleri : 32. 17 x 12 boyunda, 278 sayfa, 6 lira.

● Yordan YOYKOV - Nihâl ÖNOL : "İnce". Hikâyeler. Varlık Büyük Eserler Kitaplığı : 138. 17 x 12 boyunda, 176 sayfa, 4 lira.

● Güngör GENÇAY : "Dövülü Yürek". Şiirler. İsteme adresi : Posta K. 88 Beyazıt - İstanbul. 16 x 12 boyunda, 32 sayfa, 2 lira.

● İsa KAYACAN : "Topraksızlar". Bir film senaryosu. Ece Yayınları : 3. 20 x 14 boyunda, 80 sayfa, 3 lira.

● Güngör GEZER : "Tıp Dünyasından Fıkralar". Birinci hamur kâğıda basılı, karikatürlü. 20 x 14 boyunda, 72 sayfa, 10 lira.

● Aşık Hüseyin ÇIRAKMAN : "Hosgeldiniz Erenler". Şiirler, koşma ve destanlar. Baş tarafta Aşığın biyografisi yer almıştır. 20 x 14 boyunda, 16 sayfa, 1 lira.

Memleket içindeki
Bankacılık hizmetleriniz
kadar
MEMLEKET DIŞI
BANKA İŞLERİNİZ
için de
TÜRK TİCARET BANKASI
EMRİNİZDEDİR

TÜRK TİCARET BANKASI

KÜLTÜR YAYIN 9

(Folklor : 94)

DAMLIYA
DAMLIYA
GÖL OLUR

TÜRKİYE BANKASI

maranızın... istikbalinizi emniyetlidir

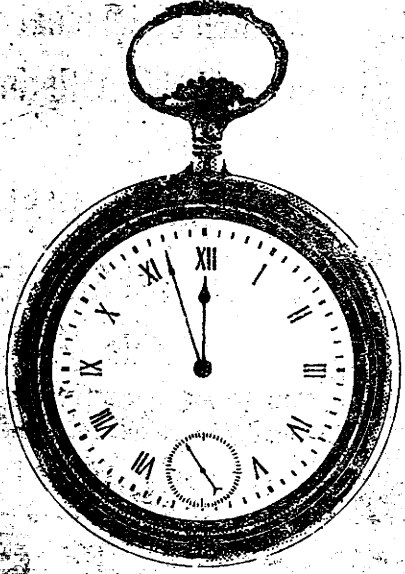
(Folklor : 93)

(Folklor : 95)

(Basın : 21420 - 86)

Reklâm, işlerinizi saat gibi yürütür

REKLÂM VE TANITMA FAALİYETLERİNİZİ
yurt içinde ve dışında
EN ETKİLİ VE EN İSRAFSIZ ŞEKİLDE YÜRÜTMEK İÇİN
Kurumumuz hizmetlerinden faydalanınız
BASIN İLÂN KURUMU
Cağaloğlu, Türkocağı Cad. no. 1, kat: 3
Telefon: 27 66 00 - 27 66 01. İstanbul

(Basın : 22088 - 97)

Şiddetli
baş
ağrılarına
karşı

OPON
KULLANINIZ

OPON, baş, diş, adale, sinir, lumbago,
romatizma ağrılarını teskin eder
OPON, bayanların muayyen zaman-
lardaki sancularında faydalıdır
OPON, günde 6 tablet alınabilir

(Yeni Ajans : 4598 -98)

**Sansınız.
Başarınız
ve istikbaliniz,
Türkiye Vakıflar
Bankasında
açtıracağınız
hesapla
Gerçekleşir.**

TÜRKİYE VAKIFLAR BANKASI

**AKBANK'ta hesabınız
varsa**

sansız
avucunuzun
içindedir

AKBANK

(Basın : A. 20472 - 12013 - 100)

**ASIRLIK TECRÜBE
ARADIĞINIZ EMNİYET
BOL İKRAMIYE
SOSYAL HİZMET**

**EMNİYET
SANDIĞI**

T.F.A.
a YÜCEL
a AŞKUN
AKAOĞLU
HİNÇER
ÖZTELLİ
ver KAYA
UYGUNER
T.F.A.
ARSEVEN
İŞİTMAN
TUNARA
krü ELÇİN
dil ÖZDER
SASI HALK

İŞ : 100

DERGİSİ

• DIŞ ETLEİNİ KUVVETLENDİRİR • DIŞ MINELERİNİ SERTLEŞTİRİR

ipana
fluorid
DİŞ MACUNU